

การกลับสู่อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลทหารจอมพล ป. พิบูลสงคราม

(๘ เมษายน ๒๔๙๑ - ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐)

ก. สภาพทางการเมืองของไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๑ - ๒๔๙๔

สภาพทางการเมืองของไทยตั้งแต่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๙๑ ถึงรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๔ มีลักษณะ วุ่นวายสับสน เนื่องจากรัฐบาลประสบปัญหามากมายทั้งในและนอกสภา ปัญหาในสภา ได้แก่ การที่รัฐบาลไม่สามารถควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นกลุ่มก้อน จึงไม่มี เสียงสนับสนุนแน่นอน ทำให้กระทบกระเทือนต่อฐานะและเสถียรภาพของรัฐบาล ส่วน ปัญหาภายนอกสภา ได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในระหว่างบรรดาสมาชิก คณะรัฐประหารด้วยกันเอง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสมาชิกชั้นนำของคณะรัฐประหาร บางคนมีพฤติกรรมส่อไปในทางทุจริต เช่น กรณีทุจริตเรื่องการแลกเปลี่ยนรูปของ พลโท กาจ กาจสงคราม ทำให้ทหารบางกลุ่มไม่พอใจ จึงวางแผนคิดโค่นล้มรัฐบาลเพื่อเปลี่ยน ผู้บริหารเสียใหม่ นอกจากนี้รัฐบาลยังประสบปัญหาเกี่ยวกับ กลุ่มพลังอำนาจเก่าที่ยัง หลงเหลืออยู่ ได้แก่ กลุ่มพลเรือนที่สูญเสียอำนาจ พยายามหาทางกลับเข้ามามีอำนาจ ทางการเมืองอีก ด้วยการใช้จ่ายความรุนแรงถึงขั้นใช้อาวุธคดล้มล้างรัฐบาล อีกประการ หนึ่งได้แก่ความแตกแยกภายในคณะรัฐประหารซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทหารบก กับกองทัพเรือ อันจะนำไปสู่การกบฏจลาจลเพื่อล้มล้างอำนาจรัฐ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาสำคัญที่กระทบ กระเทือนต่อเสถียรภาพและความอยู่รอดของรัฐบาลทั้งสิ้น เป็นเหตุให้รัฐบาลใช้มาตรการ รุนแรงแก้ไขสถานการณ์ให้กลับคืนสู่สภาพปกติ ในที่สุดได้นำเอารัฐธรรมนูญพุทธศักราช ๒๔๙๕ กลับมาใช้อีก โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมเพียงเล็กน้อย ทำให้การพัฒนาการเมือง ความระบอบประชาธิปไตยในวิถีทางที่ควรจะเป็นไป ต้องหยุดชะงักลงโดยสิ้นเชิง

๑. การจัดตั้งรัฐบาล ภายหลังที่บังคับให้ นายควง อภัยวงศ์ นำคณะรัฐมนตรีกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๘๑ คณะรัฐประหารมีมติเสนอให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งแทน ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในวันเดียวกัน การเข้าดำรงตำแหน่งครั้งนี้ต้องประสบปัญหาประการแรกได้แก่ การควบคุมเสียงในสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากพรรคการเมืองที่มีคะแนนเสียงข้างมากขณะนั้น ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งจะต้องเป็นฝ่ายค้านรัฐบาลอย่างแน่นอน ดังนั้นจอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงหาทางรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่สังกัดพรรคการเมืองใด ตลอดจนหาทางดึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์บางคน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคอื่น ๆ เข้าร่วมสนับสนุนรัฐบาล โดยตั้งเป็นสหพรรค ด้วยการให้ตำแหน่งและผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นสิ่งจูงใจ ทั้งนี้ได้จัดเป็นโควตาตำแหน่งรัฐมนตรีไว้ในอัตราส่วนดังนี้

๑. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แตกแยกมาจากพรรคประชาธิปัตย์จะได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือเลขาธิการรัฐมนตรี

๒. ผู้ทรงคุณวุฒิของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสำคัญ ๆ

๓. พรรคที่สนับสนุนรัฐบาลจะได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีพรรคละ ๒ คน

เนื่องจากประสบปัญหาในการจัดตั้งรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงต้องใช้เวลารวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึง ๗ วัน แล้วประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ซึ่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

^๑ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๕ ตอนที่ ๒๐ ลงวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๔๘๑

^๒ สมุทร สุรักชกะ ๒๖ การปฏิวัติรัฐประหารในประเทศไทย หน้า ๕๐๐.

๑. จอมพล แปลก พิบูลสงคราม	นายกรัฐมนตรี
๒. พลโท หลวงชาตินิกรบ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๓. พลเรือตรีหลวงพลสันธวาณัติ	รัฐมนตรีช่วยว่าการ
กระทรวงกลาโหม
๔. พระยาโทณวนิกมนตรี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๕. พลตรีหม่อมเจ้าปรีดี เทพพงษ์ เทวกุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ
ต่างประเทศ
๖. นายพจน์ สารสิน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
การต่างประเทศ
๗. พระยามวิวิักษ์ เวชการ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๘. พันเอกหม่อมหลวงสนิทวงศ์เสนีย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๙. นาวาเอกหลวงประสิทธิ์จักรการ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
อุตสาหกรรม
๑๐. พระยาพนานุจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
๑๑. พันเอกน้อม เกตุญาติ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร
๑๒. พันเอกพระยาพิชัยสงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
๑๓. พระยามไหสวรรย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
๑๔. จอมพลแปลก พิบูลสงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๑๕. พระยาจินคารักษ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
* ๑๖. นายเลียง ไชยกาล (อุบลราชธานี)	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
๑๗. พระมุนีภาณวิมลศาสตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๑๘. พลโท มังกร พรหมโยธี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

* รัฐมนตรีที่แต่งตั้งจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

๑๙. นาวาอากาศเอก หม่อมเจ้ารังษียากร รัฐมนตรี
- * ๒๐. นายกิจจา วัฒนสินธุ์ (นะเชิงเทรา) รัฐมนตรี
- * ๒๑. นายเข้มชาติ บุญยรัตพันธุ์ (ร้อยเอ็ด) รัฐมนตรี
- * ๒๒. นายเจ๊ะ อับดุลลาหลังปูเค๊ะ (สตูล) รัฐมนตรี
- * ๒๓. นายปรุมา โพธิแก้ว (นครปฐม) รัฐมนตรี
- * ๒๔. นายพันธ์ สุพรรณसार (อุทัยฯ) รัฐมนตรี
- * ๒๕. นายวรการบัญชา (เชียงใหม่) รัฐมนตรี
- * ๒๖. นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ (เชียงใหม่) รัฐมนตรี
- * ๒๗. นายเสวต เปี่ยมพงศ์สานต์ (ระยอง) รัฐมนตรี

รัฐบาลแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๔๙๑ ข้อซักถามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยมากกว่าเรื่องนโยบายของรัฐบาล และบรรยากาสแห่งการซักถามเป็นไปด้วยความหวาดกลัวภัยจะมาถึงตน ในเรื่องนี้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตอบข้อซักถามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยอ้างความชอบธรรมจากพระบรมราชโองการว่า

ตามรัฐธรรมนูญนั้นได้กล่าวไว้ว่า ผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นพระมหากษัตริย์จะต้องเป็นผู้ทรงเลือก และเป็นผู้ทรงแต่งตั้ง และเชื่อว่า ก่อนที่พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้ง ก็คงจะไต่ถามตามประธานสภาเสียก่อนแล้วว่า ข้าพเจ้าสมควรจะเป็นนายกรัฐมนตรีหรือไม่ ในเหตุการณ์อันนี้...ข้าพเจ้าไม่ได้บังคับพระมหากษัตริย์ให้ทรงลงพระนามแต่งตั้งข้าพเจ้า ท่านทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯข้าพเจ้าเอง... ขอให้ท่านได้โปรดวินิจฉัยเอาเอง^๒

* รัฐมนตรีที่แต่งตั้งจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

^๑ สุชิน คันติกุล รัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ หน้า ๑๔๘.

^๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๗/๒๔๙๑ วันที่ ๒๑ เมษายน

ในการบริหารราชการแผ่นดิน แม้ว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม จะพยายาม
ดำเนินการตามนโยบายที่แถลงไว้ต่อสภา และให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคณะรัฐ
ประหาร แต่ต้องประสบปัญหาและอุปสรรคขัดขวางจากทั้งในสภาและในคณะรัฐบาล
กล่าวคือ

ก) ปัญหาในสภา เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาล
ประกอบด้วยพรรคการเมืองหลายพรรครวมทั้งสมาชิกประเภทไม่สังกัดพรรคการเมือง
อีกจำนวนมาก จึงประสบความลำบาก ไม่สามารถควบคุมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
แม้ว่ารัฐบาลจะพยายามใช้ผลประโยชน์และตำแหน่งทางการเมือง เป็นสิ่งแลกเปลี่ยน
แต่ก็มีใช้เป็นหลักประกันที่มั่นคง นอกจากนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้าน ได้แก่
กลุ่มพรรคประชาธิปไตยซึ่งมีจำนวนมากพอสมควร ก็คอยหาโอกาสโจมตีรัฐบาลทุกวิถีทาง
เป็นการเพิ่มความยุ่งยากในการบริหารราชการแผ่นดินให้แก่รัฐบาลมากยิ่งขึ้น ฉะนั้น
รัฐบาลจึงวางแผนให้ เกิดความแตกแยกกันเองภายในพรรคฝ่ายค้าน เพื่อให้สมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎร ที่แตกจากพรรคนั้นมาร่วมมือกับรัฐบาล โดยการเสนอเพิ่มเงินเดือนให้
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกคนละ ๑,๐๐๐ บาท ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรค
ประชาธิปไตยเห็นด้วย แต่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช รองหัวหน้าพรรคและสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปไตยจำนวนหนึ่งไม่เห็นด้วย จึงเกิดการโต้เถียงกันเองในสภา
แต่สภาผู้แทนราษฎรลงมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียง ๔๖ : ๘ เป็นผลให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์
ปราโมช และนายสัมพันธ์ ชันชชนะ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคประชาธิปไตย
ยื่นใบลาออกจากสมาชิกภาพต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร โดยอ้างเหตุผลว่า "ไม่
สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่แทนราษฎร ในเขตเลือกตั้ง ที่ได้รับมอบหมายความไว้วางใจให้

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สามัญ) ครั้งที่ ๒๘/๒๔๘๑

วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๘๑

ต่อไปได้ และเห็นว่ากรมรับเอาเงิน ๑,๐๐๐ บาท ในยามบ้านเมืองยากแค้นเป็นของน่าอับอาย" ค้วยเหตุนี้เอง เมื่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับเชิญให้เข้าร่วมรัฐบาล โดยมอบให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ จึงถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาล แสดงปฏิกริยาไม่พอใจ และเสนอจอมพล ป.พิบูลสงคราม ให้ขับไล่ออกไป แต่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ไล่ลาออกเสียก่อน เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๘๒

สำหรับวุฒิสภา สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งขึ้นตั้งแต่สมัยรัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ ซึ่งคณะรัฐประหารไม่สามารถใช้อิทธิพลแทรกแซงในการแต่งตั้งได้เลย ดังนั้นวุฒิสภาจึงเป็นสภาสถาบันหลักที่แสดงบทบาทควบคุมรัฐบาลได้อย่างเต็มที่ เพราะในระบอบนั้นมีชาวฮอลันดาเกี่ยวกับการคอร์รัปชันของสมาชิกคณะรัฐประหารบางคน เช่น กรณีการใช้จ่ายเงินจำนวน ๘ ล้านบาท ที่รัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ อนุมัติให้เป็นค่าใช้จ่ายในการทำรัฐประหาร ปราบกฏว่าใช้จ่ายไปในทางมิชอบ และสื่อเจตนาทุจริต^๒ อีกกรณีหนึ่งได้แก่เรื่องเงินรูปี กล่าวคือ มีการทุจริตในการแลกเปลี่ยนตราต่างประเทศ โดยที่ พลโท กาจ กาจสงคราม บุคคลสำคัญของคณะรัฐประหารมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย^๓ นอกจากนี้วุฒิสภายังได้มีมติไม่รับหลักการเพิ่มเงินเคื่อนให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกคนละ ๑,๐๐๐ บาทต่อเคื่อน^๔ ปัญหาการคัดค้านจากวุฒิสภาเกี่ยวกับกิจการงานบริหารของรัฐบาลในกรณีต่าง ๆ ปัญหาเหล่านี้ทำความหนักใจให้แก่รัฐบาลเป็นอย่างมาก

^๑ หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๔๘๑

^๒ หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย ฉบับวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๘๑

^๓ หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย ฉบับวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๑

^๔ รายงานการประชุมวุฒิสภา (สามัญ) วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒

ข) ปัญหาในคณะรัฐมนตรี เนื่องจากมีการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีและตำแหน่งทางการเมืองอื่น ๆ เช่น ตำแหน่งเลขาธิการรัฐมนตรีให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาล ตามโควตาที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงมีการเรียกร้องตำแหน่งเป็นสิ่งตอบแทนมากยิ่งขึ้น ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตำแหน่งรัฐมนตรีกันอยู่บ่อยครั้ง ทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลไม่ค่อยมั่นคงนัก ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ไม่สามารถตัดสินใจได้อย่างเด็ดขาดในเรื่องนี้ ต้องคอยโอนอ่อนผ่อนตามเสียงเรียกร้องของสมาชิกที่สนับสนุนรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีบ่อยครั้ง กล่าวคือนับตั้งแต่เข้าดำรงตำแหน่งจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๔ มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีตามการเรียกร้องของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายสนับสนุนถึง ๕ ครั้งได้แก่

ครั้งที่ ๑ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ คณะรัฐมนตรี เห็นควรให้ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว ดังนี้

๑. พระยาโทณวณิชมนตรี

๒. พระยาพนานุกร

๓. พันเอกพระศรีพิชัยสงคราม

๔. นายเจ๊ะ อับดุลลาหลังปูเต๊ะ

และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

๑. หม่อมเจ้าวิวัฒน์ไชย ไชยยันต์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

๒. พระช่วงเกษตรศิลปการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร

๓. พลโทพระยาเทพหัสดินทร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๔. พลตรีสวัสดิ์ สวัสดิ์กรณชัย รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

๕. หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

ครั้งที่ ๒ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ลาออกเมื่อวันที่ ๑ มกราคม

ครั้งที่ ๓ วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

๑. นาวาเอกหลวงสุนาวินวิวัฒน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๒. หลวงอรอดพรพิศาล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๓. ขุนคงฤทธิศึกษากร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๔. ร้อยเอกประเสริฐ สุกบรรทัด รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
๕. นายเทพ โชติณูชิต รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

ครั้งที่ ๔ วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

๑. ร้อยตำรวจโทสงกรานต์ อุดมสีหิ เป็นรัฐมนตรี
๒. นายเสรี อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรี

ครั้งที่ ๕ วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้

นายเลียง ไชยกาล พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ครั้งที่ ๖ วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

๑. พันตำรวจตรีสงกรานต์ อุดมสีหิ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๒. นายเสรี อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร

ครั้งที่ ๗ วันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

๑. นายปฐม โพธิ์แก้ว เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
๒. นายเข้มชาติ บุญยรัตพันธ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
๓. นายเลียง ไชยกาล พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๔. หลวงอรุณพรพิศาล พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

๕. นายเสมอ กัณฑ์เจริญ เป็นรัฐมนตรี

ครั้งที่ ๔ วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๔๕๔ โปรดเกล้าฯ ให้

พันตำรวจตรีสงกรานต์ อุดมสิทธิ์ พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ
กระทรวงศึกษาธิการ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม

ครั้งที่ ๕ เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๕๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
แต่งตั้ง นายเสมอ กัณฑ์เจริญ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

๒. การแทรกแซงทางการเมือง

เนื่องจากการกลับเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองในครั้งหลังของจอมพล
ป.พิบูลสงคราม โดยการจับบังคับให้รัฐบาลชุด นายควง อภัยวงศ์ ออกจากตำแหน่ง
เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยวิถีทางประชาธิปไตย อีกทั้งบุคคลชั้นนำของคณะรัฐประหาร
บางคนมีพฤติกรรมล่องหนไปในทางทุจริต จึงทำให้ทหารบางกลุ่มไม่พอใจ ประกอบกับกลุ่ม
อดีตนักการเมืองพลเรือนที่สูญเสียอำนาจไปเมื่อครั้งรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๕๐ พยายาม
หาทางกลับมายึดอำนาจทางการเมืองอีก โดยได้รับการสนับสนุนจากทหารเรือบางกลุ่ม
ได้ใช้กำลังและความรุนแรงเพื่อโค่นล้มรัฐบาล จึงทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายทาง
การเมืองหลายครั้ง ดังจะเห็นได้จากนับตั้งแต่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เข้าดำรง
ตำแหน่งเมื่อเดือนเมษายน ๒๔๕๑ ถึงก่อนรัฐประหารเจียง พ.ศ. ๒๔๕๔ มีการกบฏ
จลาจลเกิดขึ้นไม่ต่ำกว่า ๑๐ ครั้ง^๑ ซึ่งฝ่ายรัฐบาลก็สามารถปราบปรามและความคุม
สถานการณ์ไว้ได้ทุกครั้ง แต่การกบฏในบางครั้งก็เป็นเพียงการกล่าวหาใส่ความของ

^๑ สมุทร สุรักชกะ ๒๖ ปกวิวัติไทยและรัฐประหารสมัย ๒๐๔๕ ถึง ๒๕๐๒ หน้า ๔๓๕.

รัฐบาลเพื่อปราบปรามศัตรูทางการเมือง เช่น การแยกดินแดน ๑ มิถุนายน ๒๔๙๑ รัฐบาลอ้างว่ามีบุคคลกลุ่มหนึ่ง ส่วนใหญ่เป็นอดีตเสรีไทย ภาคอีสาน พยายามแยก ดินแดนภาคอีสานเพื่อจัดตั้งเป็นสหพันธรัฐแหลมทองขึ้น มีการสังจับกุม นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายทอง สิทธิธรรม นายอวิธ อุดล และ นายเตียง ศิริขันธ์ ปรากฏว่า ผู้ต้องหาถูกจับกุมถึง ๒ ครั้ง แต่ศาลสั่งปล่อยไปทุกครั้ง เพราะไม่มีหลักฐาน ต่อมา ได้เกิดเหตุการณ์รุนแรงในภาคใต้ เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๔๙๑ เพื่อแยกดินแดน ๔ จังหวัดภาคใต้ไปรวมกับมลายู ทางกรจับได้ มไฮยิดกิน หัวหน้ากบฏ เรียกว่ากบฏ มไฮยิดกิน นอกจากนี้ได้แกกบฏเสนาธิการหรือกบฏนายพล เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๑ กบฏระบบสังหารของชาน เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ กบฏวังหลวง ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ กบฏน้ำท่วม และกบฏแมนฮัตตัน

การกบฏครั้งสำคัญ ได้แก่

ก) กบฏเสนาธิการหรือกบฏนายพล (๑ ตุลาคม ๒๔๙๑) ผู้ก่อกบฏ ส่วนใหญ่เป็นนายทหารกรมเสนาธิการทหาร ประกอบด้วยหัวหน้าคนสำคัญ ได้แก่ พลตรี สมบูรณ์ ศรีอนุชิต พลตรี เนตร เขมะโยธิน และพลตรี หลวงรณกรกรมโกวิท^๒ พวกก่อกบฏมีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการปรับปรุงกองทัพบกที่เสื่อมโทรมให้ทันสมัย และ ไม่ต้องการให้ทหารประจำการเข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง^๓ ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิก

วิชัย สุวรรณรัตน์ "การปฏิวัติรัฐประหารและกบฏ ภายหลังเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕" ใน สังคหวารเมือง เรืองเคิม, หน้า ๑๐๔.

^๒ หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย ฉบับวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๔๙๑

^๓ ศรีพนม สิงห์ทอง ๑๒ จอมพลไทย (พระนคร : เกษมสัมพันธ์การพิมพ์, ๒๕๐๖), หน้า ๕๑.

คณะรัฐประหาร ชื่อนำจำนวนหนึ่งใช้สิทธิพลและชื่อเสียงของคณะรัฐประหารเข้าไป
แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน โดยอาศัยการเมืองเป็นเครื่องมือ เช่น บุคคลชั้น
หัวหน้าคณะรัฐประหาร ได้ร่วมกันเปิดบริษัทชื่อ บริษัทบูรพาสากล เศรษฐกิจ ทำการผูก
ขาดการส่งสินค้าเข้าสำคัญ ๆ ของทางราชการ เช่น หัวรถจักร เครื่องยนต์ เครื่อง
อาวุธในราชการทหารและผูกขาดการค้าขายบางอย่าง ซึ่งมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม
พลโท ผิน ชุณหะวัณ และ พลโท กาจ กาจสงคราม เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ นอกจากนี้ยังมี
นายทหารยศนายพันร่วมถือหุ้นด้วยจำนวน ๑๐๐ คน

คณะผู้ถือการกบฏยังไม่พอใจบุคคลในคณะรัฐประหารบางคนที่มีพฤติกรรม
ส่อไปในทางทุจริต เช่น กรณีเงินค่าใช้จ่ายในการทำรัฐประหาร ๘ ล้านบาท ปรากฏ
ว่า จำนวน ๖ ล้านบาทใช้จ่ายไปโดยไม่มีบัญชีรายละเอียด นอกจากนี้ยังไม่พอใจ
พลโท กาจ กาจสงคราม ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ที่เข้าแทรกแซงกิจการในกองทัพ
บกมากเกินไป โดยเฉพาะมีแผนเปลี่ยนแปลงการจ้ดกำลังในกองทัพบก ซึ่งจะทำให้
กองทัพบกตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของคณะรัฐประหารโดยสิ้นเชิง คณะผู้ก่อการไม่ต้องการ
ให้กองทัพบกต้องตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของกลุ่มใด ๆ และไม่ต้องการให้ทหาร
ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง จึงคิดหาทางล้มล้างอำนาจของคณะรัฐประหาร เพื่อให้ทหารทำ
หน้าที่เป็นทหาร ของชาติแต่เพียงอย่างเดียว

คณะผู้ก่อการ กบฏชั้นหัวหน้าส่วนใหญ่ประกอบด้วยสมาชิกที่เคยร่วมงานกับ
คณะรัฐประหารมาก่อน ได้วางแผนจับกุมและสังหารบุคคลสำคัญในวันที่ ๑ ตุลาคม
๒๔๙๑ ในงานมงคลสมรส ของ พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการกองพลที่ ๑
แต่ยังไม่ทันลงมือดำเนินการก็ถูกจับกุมเสียก่อน แผนการจึงล้มเหลว บุคคลที่มีบทบาท
สำคัญในการจับกุมครั้งนี้ได้แก่ พลตำรวจตรี เว้า ศรียานนท์ ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ

และ พลตรี สฤษดิ์ ชนระวัชต์ ส่วนการดำเนินคดีพวกกบฏ ปรากฏว่า เมื่อส่งสำนวน
ไปให้กรมพระธรรมบัญชี ศาลทหารพิจารณาแล้ว กรมพระธรรมบัญชีไม่ฟ้อง จึง
ปล่อยผู้ต้องหาทั้งหมดให้พ้นจากข้อกล่าวหาไป

ข) กบฏวังหลวง (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒) กบฏวังหลวง เป็นความ
พยายามของฝ่ายพลเรือนที่สูญเสียอำนาจเมื่อครั้งรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ ร่วมกับ
ทหารเรือบางส่วน และอดีตนักการเมืองเสรีไทย เพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมือง
กลับคืน

การก่อการกบฏเป็นผลสืบเนื่องมาจากความไม่พอใจของฝ่ายพลเรือน
โดยมี นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า ซึ่งมีอดีตกองกำลังเสรีไทยให้การสนับสนุน
เพื่อโค่นล้มรัฐบาลคณะรัฐประหาร สำหรับกองกำลังทหารเรือบางส่วนที่เข้าร่วมด้วย
มีสาเหตุมาจากความไม่พอใจการกระทำบางอย่างของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นับ
ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมบางอย่างของทหารเรือ เช่น เปลี่ยนแปลงเวลา
การชักธงขึ้นลงไปจากหลักสากลที่ปฏิบัติกันอยู่ เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายรัฐนิยม
นอกจากนี้ บรรดาทหารเรือยังไม่พอใจ ในกรณีที่หลวงสังวรณัฎฐกิจ ผู้บังคับการ
สถานีทหารเรือสัตหีบ ถูกส่งย้ายไปดำรงตำแหน่งเจ้ากรมเสมียนตรา อันมีเจตนา
เพื่อแยกออกห่างจากกลุ่มทหารเรือ เป็นการลบลีทธิพลในกองทัพเรือ^๒ ทั้งนี้เพราะ
พลเรือตรี หลวงสังวรณัฎฐกิจ เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในกองทัพเรือมาตั้งแต่สมัย
สงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยเคยเข้าร่วมกับขบวนการเสรีไทย และรับตำแหน่งหัวหน้า

^๑ ศรีพนม สิมหทอง เรื่องเคิม, หน้า ๕๐.

^๒ พันตำรวจเอก หม่อมราชวงศ์ยงสุข กมลาสน์ "แค้นคุณหลวงสังวรณัฎฐกิจ"
อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงสังวรณัฎฐกิจ (สังวรณั สุวรรณชีพ) พระนคร :
โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๑๖, หน้า ๓๐.

เสรีไทยเขต ระยอง ชลบุรี ต่อมาเมื่อ พลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ดำรง
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หลวงสังวรณยุทธกิจ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดี
กรมตำรวจ แต่ถูกสั่งปลดจากตำแหน่งภายหลังเหตุการณ์รัฐประหาร เพราะ
จอมพล ป.พิบูลสงคราม เกรงว่า พลเรือตรี หลวงสังวรณยุทธกิจอาจสร้างบารมี
เพิ่มมากขึ้นในกองทัพเรือ ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อฐานะและความมั่นคงของรัฐบาล
จึงคิดหาทางโยกย้ายให้ไปอยู่ในตำแหน่งที่ไม่มีความสำคัญทางทหาร

จอมพล ป.พิบูลสงคราม มีความระแวงกองทัพเรืออย่างมาก นับตั้งแต่การ
ที่ทหารเรือบางส่วนช่วยนำบุคคลสำคัญฝ่ายพลเรือนหลบหนีออกนอกประเทศเมื่อคราว
รัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ นอกจากนี้ในคราวเกิดกบฏเสนาธิการ เมื่อเดือนตุลาคม
๒๔๙๑ ฝ่ายทหารเรือได้ประกาศตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด โดยไม่ขอยุ่งเกี่ยวกับ
การเมือง และรับรองว่าในเขตทหารเรือไม่มีนายปรีดี พนมยงค์ อาศัยอยู่ พฤติกรรม
ดังกล่าวของทหารเรือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ทราบข้อเท็จจริงเป็นอย่างดี ครั้นมี
หนังสือถึงผู้บัญชาการทหารเรือ เพื่อขอให้ส่ง นายปรีดี พนมยงค์ ให้แก่คณะรัฐประหาร
ผู้บัญชาการทหารเรือกลับนิ่งเฉยไม่ตอบรับ แล้วจัดการติดต่อสถานทูตอังกฤษและสหรัฐ
อเมริกา เพื่อช่วยเหลือ นายปรีดี พนมยงค์ ออกไปลี้ภัยการเมืองในต่างประเทศ ส่วน
พลเรือตรี หลวงชำรงนาวาสวัสดิ์ ก็ได้อาศัยหลบซ่อนอยู่กับกองพันนาวิกโยธินที่ฐานทัพ
เรือสัตหีบเป็นเวลานาน การกระทำดังกล่าว ทำให้คณะรัฐประหารไม่ไว้วางใจ
ทหารเรือมากยิ่งขึ้น

การที่ทหารเรือไม่ให้ความร่วมมือแก่คณะรัฐประหาร มีสาเหตุสำคัญอีก
ประการหนึ่ง คือ ไม่พอใจที่คณะรัฐประหารใช้สิทธิพลครอบงำรัฐบาลพลเรือน ชุด
นายควง อภัยวงศ์ ตลอดมา จนกระทั่งในที่สุดก็เข้าผูกขาดอำนาจทางการเมือง

พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ "พลเรือตรีสังวรณ สุวรรณชีพ"
อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงสังวรณยุทธกิจ เรื่องเดิม, หน้า ๒๒.

เสียเอง นอกจากนั้นสมาชิกคณะรัฐประหารบางคนได้อาศัยอิทธิพลจากตำแหน่งหน้าที่
แสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง ดังนั้นทหารเรือกลุ่มหนึ่งจึงให้การ
สนับสนุน นายปรีดี พนมยงค์ เพื่อโค่นล้มคณะรัฐประหาร เมื่อคราวเกิดกบฏวังหลวง
ก่อนเกิดเหตุการณ์กบฏวังหลวงเพียงเล็กน้อย นายปรีดี พนมยงค์ ได้
ลี้ภัยเดินทางเข้าประเทศไทย โดยความช่วยเหลือของทหารเรืออเมริกัน ต่อมา
นายปรีดี ได้ติดต่อ พลเรือตรี ทหาร ข้าราชการ และอดีตเสรีไทย เพื่อวางแผนโค่นล้ม
รัฐบาลคณะรัฐประหาร

ฝ่ายรัฐบาลทราบความเคลื่อนไหวของฝ่ายตรงข้ามพอสมควร จากการ
สืบข่าวของตำรวจสันติบาล จึงจะเห็นได้จากกรณีที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม กล่าว
ปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ เรื่อง "สถานการณ์
ของโลกกับจลาจล" และวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ รัฐบาลเสนอบทความเรื่อง
"ประเทศไทยจะมีจลาจลหรือไม่" เพื่อเตือนให้ประชาชนทราบว่าการจลาจลจะ
ต้องเกิดขึ้นในประเทศไทยอย่างแน่นอน และเป็นการกล่าวเตือนในลักษณะข่มขู่ผู้คิด
ก่อการกบฏจลาจลให้รู้สำนึกตัว เลิกกระทำการดังกล่าวเสีย แต่สถานการณ์จลาจล
โดยทั่วไปมีแนวโน้มว่าจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน และมีท่าทีว่าจะเกิดความรุนแรง
ถึงขั้นใช้อาวุธร้ายแรง เจ้าหน้าที่ตำรวจได้เริ่มจับกุมอดีตนักการเมืองที่อยู่ในข่าย
สงสัยไว้หลายคน เช่น พันเอก ทวน วิชัยชิตะ พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์
ร้อยเอก สุนทร ศิริทรัพย์ ร้อยเอก วิเชียร จาระสุต และ นายเล็ก ชัยสิทธิ์ ใน
ขอหาพยายามก่อการล้มล้างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ต่อมารัฐบาลประกาศภาวะฉุกเฉิน

^๑ หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย ฉบับวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒

^๒ หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย ฉบับวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒

เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ ก่อนเกิดเหตุการณ์กบฏเพียงเล็กน้อย พร้อมทั้งสั่งให้กองทัพภาคต่าง ๆ เตรียมพร้อม และประกาศเซนเซอร์หนังสือพิมพ์ทุกฉบับ

การกบฏจลาจลเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ เวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น. ฝ่ายกบฏยึดพระบรมมหาราชวังเป็นกองบัญชาการ แล้วกระจายกำลังเข้ายึดจุดสำคัญต่าง ๆ ในพระนคร เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ค่ายอเนกวิทยุถึงสี่แยกราชประสงค์ ที่ทำการโทรศัพท์กลางวัดเลียบ เป็นต้น^๒ ต่อมาได้ออกประกาศให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แล้วประกาศแต่งตั้ง นายคิเรก ชัยนาม เข้าดำรงตำแหน่งแทน นอกจากนี้ยังได้ประกาศปลดบุคคลสำคัญ ๆ ของคณะรัฐประหาร ออกจากตำแหน่งทหารประจำการ ได้แก่ พลโท เปิน ชุมهران ผู้บัญชาการทหารบก พลโท กาจ กางสงคราม รองผู้บัญชาการทหารบก พลตำรวจโท ละม้าย อุทยานนท์ ผู้บังคับการสันติบาล และ พลตำรวจตรี เป่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจ แล้วประกาศแต่งตั้ง พลเรือโท หลวง สิ้นขุ่สงครามชัย ผู้บัญชาการทหารเรือ เป็นแม่ทัพใหญ่ พลตรี สมบูรณ์ ศรีานุชิต เป็นรองแม่ทัพใหญ่ พลตรีเนตร เขมะโยธิน เป็นผู้บัญชาการทหารบก พลเรือตรี หลวงสังวรณัฎฐกิจ เป็นผู้รักษาความสงบทั่วไป และอธิบดีกรมตำรวจ พันตำรวจเอก บรรจงศักดิ์ ชีเพเป็นสุข เป็นผู้บังคับการสันติบาล^๓

ฝ่ายรัฐบาล เมื่อได้ประชุมปรึกษากันแล้ว มอมให้ พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ เป็นผู้อำนวยการปราบปรามกบฏ^๔ ปรากฏว่ามีการต่อสู้กันถึง

^๑ สุเพ็ญ ศิริคุณ กบฏวังหลวง (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒) วิทยานิพนธ์ เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๘ หน้า ๔๕ - ๕๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗ - ๖๐.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๔ แผนกเก็บ สสร. เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๒๔ แผ่นที่ ๑๑

ชั้นใช้อาวุธอย่างรุนแรง จนถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ เหตุการณ์จึงได้สงบลง โดยที่ฝ่ายรัฐบาลสามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้

หลังจากนั้นรัฐบาลได้ดำเนินการกวาดล้างอดีตนักการเมืองที่เป็นพรรคพวกของ นายปรีดี พนมยงค์ อย่างเด็ดขาด โดยมอบให้ พลตำรวจตรี เผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจ เป็นผู้ดำเนินการติดตามจับกุมบุคคลที่รวมก่อการกบฏมาลงโทษตามกฎหมาย ผลการจับกุม เจ้าหน้าที่ที่สามารถจับกุมผู้ต้องหาได้จำนวนมาก เช่น นายเคี่ยม บุนนาค นายวิจิตร ลุลิตานนท์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง คาวเรือง นายเคี้ยง ศิริพันธ์ นายถวิล อุดล นายทองเปลว ชลภูมิ นายชิต เวชประสิทธิ์ นายเขื่อน พานิชวิทย์ เป็นต้น^๒ อนึ่ง ในการสอบสวนเพื่อกำเนนคดีผู้ต้องหาบางฎของเจ้าหน้าที่ตำรวจ มิได้เป็นไปตามหลักแห่งกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากมีการข่มขู่และทารุณกรรมผู้ต้องหา ตลอดจนพยายามสร้างหลักฐานขึ้น เพื่อให้ผู้ต้องหารับสารภาพด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่รุนแรงที่สุด ได้แก่การยิงทิ้ง ๔ อดีตรัฐมนตรี ซึ่งเป็นผู้ต้องหาบางฎ ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมตัวย้ายที่ฝากขังไปไว้ที่สถานีตำรวจนครบาลบางเขน อดีตรัฐมนตรีซึ่งเสียชีวิตในครั้งนั้น ได้แก่ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และคมนาคม นายจำลอง คาวเรือง อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายทองเปลว ชลภูมิ อดีตรัฐมนตรี และนายถวิล อุดล อดีตรัฐมนตรี นอกจากนี้ยังได้กวาดล้างอดีตนักการเมือง ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ อย่างถอนรากถอนโคน เช่น พันตำรวจเอก บรรจงศักดิ์ ชีเพเป็นสุข อดีตผู้บังคับการสันติบาล และ นายทวี ตะเวทิกุล สาธุศิษย์คนสำคัญของนายปรีดี พนมยงค์ ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจยิงเสียชีวิต

^๑ เรื่องเดียวกัน

^๒ เรื่องเดียวกัน รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓/๒๔๘๒

(๑๔ มีนาคม ๒๔๘๒) เรื่อง การปราบกบฏจลาจล

ในขณะที่ทำการจับกุม แม้แต่ผู้ที่ไม่เข้าข่ายผู้ต้องหาในคดีกบฏ แต่เคยสนับสนุน นายปรีดี พนมยงค์ และกล่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลเสมอ ๆ ในสภา เช่น นายเตียง ศิริขันธ์ ก็ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจฆ่าตายอย่างทารุณ

การปราบปรามกบฏและการดำเนินคดีผู้ต้องหา กบฏด้วยวิธีใช้ความรุนแรงโดยมิได้คำนึงถึงหลักของศีลธรรมและหลักแห่งความยุติธรรมเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการทำลาย ศีลธรรมทางการเมืองลงอย่างราบคาบแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อชนชั้นคือตัวของประชาชน โดยทั่วไป เนื่องจากกลัวภัยมีคจากการปฏิบัติงานที่เกินขอบเขตกฎหมายของเจ้าหน้าที่ ตำรวจ แม้แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะอภิปรายในสภาก็ต้องวิพากษ์วิจารณ์อย่างระมัด ระวัง เนื่องจากหวาดกลัวภัยจากอำนาจและอิทธิพลของพลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งมักจะเข้าไปแทรกแซงกิจการของสภาอยู่เสมอ ๆ นับตั้งแต่ก่อนถึงเหตุการณ์กบฏ จลาจล เช่น ส่งกำลังตำรวจไปล้อมสภา เมื่อคราวพิจารณางบประมาณประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๒ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ เพื่อจับกุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บางคน^๒ นับว่าเป็นการคุกคามต่อความปลอดภัยของสมาชิกรัฐสภาอย่างรุนแรง โดยมิได้คำนึงถึงเอกสิทธิ์คุ้มครองจากรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด บรรดาสมาชิกผู้แทนราษฎร ยิ่งหวาดเกรงภัยมากยิ่งขึ้น ภายหลังเหตุการณ์กบฏวังหลวง เพราะถูกพลตำรวจตรี เผ่า ศรียานนท์ ใช้อิทธิพลข่มขู่คุกคามด้วยการส่งตำรวจนอกเครื่องแบบเข้าไปฟังการ อภิปรายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่เสมอ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคราวพิจารณา ญัตติสำคัญ หรือ ร่างพระราชบัญญัติสำคัญของรัฐบาล

๑. ทหาควา (นามแฝง) ข่าวบุคคลสำคัญ พระนคร : โอเคียนการพิมพ์,

๒๕๐๓ หน้า ๓๔๕ - ๓๕๐.

๒. หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย ฉบับวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๔๘๑

ค) กบฏแมนฮัตตัน (๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๔) กบฏแมนฮัตตัน เป็นปฏิกริยาอันเกิดจากการกระทำของทหารเรือ ที่ไม่พอใจการบริหารงานของรัฐบาลและกลุ่มทหารบกฝ่ายรัฐประหาร ที่เข้าแทรกแซงกิจการภายในของกองทัพเรือมากเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณี การส่งปลด พลเรือตรี ทหาร ขำหิรัญ ผู้บังคับการกรมนาวิกโยธิน ออกจากตำแหน่งฐานมีส่วนเกี่ยวข้องกับกบฏวังหลวง ซึ่งปรากฏว่าทหารเรือแสดงปฏิกริยาคัดค้านอย่างเปิดเผย โดยออกแถลงการณ์คัดค้านการกระทำดังกล่าว ในขณะที่เดียวกัน นายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ จำนวน ๔๐ คนก็ได้เรียกประชุมเป็นการฉุกเฉิน แล้วสั่งเตรียมพร้อมเต็มอัตราทันที การเตรียมพร้อมกระทำอยู่ประมาณ ๓ เดือน ในขณะที่เตรียมพร้อมนายทหารเรือกลุ่มหนึ่ง กล่าววิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมเหลวแหลกต่าง ๆ ของรัฐบาลอยู่เสมอ มีนายทหารคนสำคัญได้แก่ นอ. อานนท์ นุชทริกภา นต.มนัส จารุภา นต.สุภัทร ตันตยาภรณ์ และ นต.ประกาย พุทธารี ซึ่งนำไปสู่ การคิดหาทางเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเพื่อล้มคณะรัฐประหาร และปรับปรุงกองทัพเรือให้ทันสมัย

คณะผู้ก่อการมีหัวหน้าคนสำคัญได้แก่ พลเรือตรี ทหาร ขำหิรัญ อดีตผู้บังคับการ กรมนาวิกโยธิน นายทหารนอกราชการ นาวาเอก อานนท์ นุชทริกภา ผู้บังคับการ กองสำรวจเรือรบ นาวาตรีมนัส จารุภา ผู้บังคับการเรือรบหลวงรัตนโกสินทร์ นาวาตรี ประกาย พุทธารี และ นาวาตรี สุภัทร ตันตยาภรณ์ สังกัดกรมนาวิกโยธิน นอกจากนี้ยังมีทหารบก ทหารอากาศ และพลเรือนเข้าร่วมด้วยอีกจำนวนหนึ่ง

^๑ หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย ฉบับวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๓

^๒ มนัส จารุภา เมือข้าพเจ้าจ่อมพล ป. พระนคร : โรงพิมพ์วิทยานุกูล

๒๕๑๗ หน้า ๕๒ - ๕๓.

^๓ สุคา กาเคอร์ เวืองเคิม หน้า ๔๕.

^๔ เวืองเคียวกัน, หน้า ๔๑.

เหตุการณ์กบฏเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๘๔ เวลาประมาณ ๑๕.๓๐ น. ทหารเรือกลุ่มหนึ่งนำโดย นาวาตรีมนัส จารุกา ผู้บังคับการเรือรบหลวงรัตนโกสินทร์ ใช้กำลังทหารและอาวุธจับตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ในระหว่างที่ทำงานรัฐพิธีรับมอบเรือขุดสันดอนชื่อ แมนฮัตตัน จากเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา แล้วควบคุมตัวไปกักขังไว้ในเรือรบหลวงศรีอยุธยา ทั้งจับให้ลาออกจากตำแหน่ง พร้อมกับประกาศปลดบุคคลสำคัญในคณะรัฐประหารออกจากตำแหน่ง ได้แก่ สังกัด พลเอก ผิน ชุณหะวัณ ออกจากผู้บัญชาการทหารบก โดยแต่งตั้ง พลตรี หลวงวิระโยธา เข้าดำรงตำแหน่งแทน ปลดพลอากาศเอก ฟิ้น รณอากาศ ฤทธาคนี ออกจากผู้บัญชาการทหารอากาศแล้วตั้งแต่ พลอากาศโท หลวงเทวฤทธิ พันเล็ก ดำรงตำแหน่งแทน ปลดพลตำรวจเอก หลวงชาติตระการโกศล ออกจากอธิบดีกรมตำรวจ สั่งปลด พลโทสฤษดิ์ ชนะรัชต์ ออกจากแม่ทัพภาคที่ ๑ แล้วแต่งตั้ง พันเอกสมบูรณ์ สุนทรเวช ดำรงตำแหน่ง สืบแทน^๑ ในขณะที่เดียวกันก็ออกประกาศ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้น ประกอบด้วย^๒

พระสารสาสน์ประพันธ์	นายกรัฐมนตรี
พลเรือตรี ทหาร ขำทิรัง	รองนายกรัฐมนตรี
ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
พลเรือตรี ชลิต กุลกำธร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
พลโทชิต มั่นศิลป์ สีนาคโยธารักษ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ฝ่ายรัฐบาลคณะรัฐประหาร แต่งตั้งให้นายบรรการบัญชา รักษาการแทน นายกรัฐมนตรี แล้วเริ่มโต้ตอบด้วยการประกาศใช้กฎอัยการศึก และยื่นคำขาดให้

^๑ สุภา กาเคอร์ เรื่องเดิม, หน้า ๑๐๐.

^๒ แผนกเก็บ สสร. เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๒๔ แผ่น

ที่ ๑๒ เรื่องกบฏแมนฮัตตัน พ.ศ. ๒๔๘๔ เอกสารผนวกหมาย ค.

กบฏสังคัวนายกรัฐมนตรีคืน ภายในเวลา ๒๔.๐๐ น. ของวันที่ ๒๕ มิถุนายน มิเช่นนั้น จะใช้มาตรการรุนแรง แต่ปรากฏว่าไม่ได้ผล เพราะฝ่ายกบฏไม่ยอมรับเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งนายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ ไม่สามารถควบคุมหรือสั่งการทหารที่ก่อการกบฏได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงดำเนินมาตรการปราบปรามอย่างเฉียบขาด โดยอนุมัติให้ พลโทสฤษดิ์ ธีระวัชร์ พลอากาศเอกฟื้น รณอากาศศฤงคารณี และ พลตำรวจโท เป่า ศรียานนท์ นำกำลังทหารบก ทหารอากาศ และตำรวจยึดพื้นที่ลับคืน ปรากฏว่ามีการใช้อาวุธต่อสู้กันอย่างรุนแรง ในที่สุดคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กองทัพอากาศใช้เครื่องบิน โจมตี ที่ังระเบิดเรือรบหลวงศรีอยุธยา และกองเรือรบ ในเวลา ๐๕.๔๕ น. ของวันที่ ๓๐ มิถุนายน^๒ ซึ่งมีผลให้กองเรือรบถูกทำลาย และเรือรบหลวงศรีอยุธยาอันเป็น เรือธงของกองทัพเรือไทย ถูกระเบิดจมลง สำหรับกองกำลังของฝ่ายกบฏ เมื่อถูก ฝ่ายรัฐบาลซึ่งมีกำลังเหนือกว่าปราบปรามอย่างเฉียบขาด ก็เสียชีวิต พ่ายแพ้ไปในที่สุด ส่วนหัวหน้าคนสำคัญ ได้แก่ นาวาเอก อานนท์ บุณศิริภาภา นาวาตรีมนัส จารุกา นาวาตรี ประกาย พุทธารี และพันตรี วีรศักดิ์ มั่นพิจิตร ได้หลบหนีไปลี้ภัยการเมือง ในประเทศพม่า^๓ ส่วนที่เหลือถูกจับกุมดำเนินคดีประมาณ ๑๐๐๐ คน^๔

^๑ แผนกเก็บ สลร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑/๒๔๕๔ (๒๕ มิถุนายน ๒๔๕๔) เรื่องปราบจลาจล

^๒ แผนกเก็บ สลร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒/๒๔๕๔ (๓๐ มิถุนายน ๒๔๕๔) เรื่องปราบจลาจล

^๓ โปรดดูรายละเอียดใน มนัส จารุกา เมื่อข้าพเจ้าจจมพล พระนคร : โรงพิมพ์วิธานุกุล ๒๕๑๕

^๔ ตูคา กาเคอร์ เรื่องเดิม, หน้า ๑๒๔.

ภายหลังเหตุการณ์กบฏจลาจลยุติลง คณะรัฐมนตรีได้ประชุมพิจารณาเรื่อง
นี้เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๙๔ คณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่รวมทั้งจอมพล ป.พิบูลสงคราม
ได้ตำหนิกองทัพอากาศอย่างรุนแรงว่า "เมื่อเป็นเช่นนี้ ทางรัฐประหารจึงได้ปรึกษากัน
และลงมติว่ากองทัพอากาศ เป็นกองทัพที่ไม่มีเกียรติ เป็นกองทัพซึ่งก่อกวน นำแต่ความ
ล้มจมมาสู่ชาติหลายครั้งหลายครามาแล้ว"

ต่อมารัฐบาลและคณะรัฐประหารจึงหาทางปรับปรุงกองทัพอากาศเสียใหม่
เพื่อให้สามารถควบคุมได้อย่างใกล้ชิด ในเรื่องนี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ชี้แนะ
ว่า

กองทัพอากาศทำไม่ถูก จึงจำเป็นต้องปรับปรุง ในรูปของงานและรูปของผู้
บังคับบัญชา แต่ในการนี้ รัฐบาลเห็นว่าเราตกลงที่จะทำการปราบปราม
โดยเด็ดขาด และกองทัพอากาศทั้งกองทัพอากาศ ก็จะต้องอยู่ในความควบคุม และอยู่
ในบังคับบัญชาของกองทัพบกและกองทัพอากาศ และสิ่งอะไรที่คิดขวาง ใน
การที่ไม่ให้กองทัพอากาศอยู่ในโอวาทของรัฐบาล สิ่งนั้นเราควรจะทำลาย

นอกจากนี้ พลเอกผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการทหารบก ได้ให้ข้อเสนอเพิ่มเติมอีกว่า
"นอกจากปรับปรุงผู้บังคับบัญชาแล้ว จำเป็นต้องปรับปรุงเรือทั้งหมด จะอยู่ในแม่น้ำ
เจ้าพระยาไม่ได้ จะอยู่ใกล้ก็เพียงกองบัญชาการกองทัพอากาศเท่านั้น ... ขอความ
กรุณาว่าอย่าให้อยู่ในน้ำนมแม่แต่ลำเดียว"

ในการปรับปรุงกองทัพอากาศครั้งนี้ คณะรัฐมนตรีมีมติ แต่งตั้งกรรมการขึ้น
คณะหนึ่ง ประกอบด้วยบุคคลในคณะรัฐประหาร เป็นส่วนใหญ่ ได้แก่

๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมนครมนตรี วันที่ ๒ กรกฎาคม
๒๔๙๔ เรื่องการพิจารณาเรื่องกบฏจลาจล

๒ เรื่องเดียวกัน

๓ เรื่องเดียวกัน

๑. นายกรัฐมนตรี	เป็นประธานกรรมการ
๒. ผู้บัญชาการทหารบก(พลเอกฉัตร ชูณหะวัณ)	รองประธานกรรมการ
๓. ผู้บัญชาการทหารอากาศ(พลอากาศเอกฟื้น
รณอากาศอุททชาคณี)	กรรมการ
๔. พลโท สฤษดิ์ ชนะวัชต์	กรรมการ
๕. พลตำรวจโท เม้า ศรียานนท์	กรรมการ
๖. ปลัดกระทรวงกลาโหม(พลเอกหลวงเสนาณรงค์)	กรรมการ
๗. พลโท จีระ วิชิตสงคราม	กรรมการ
๘. พลเรือตรี หลวงสุภาวินวิวัฒน์	กรรมการ
๙. พลตรี บัญญัติ เทพหัสดินทร ณ อยุธยา	กรรมการ
๑๐. พลโท หลวงชาตินักรบ	กรรมการ
๑๑. พลเรือโท หลวงพลสินธวาณัติ	กรรมการ
๑๒. พลเอกหลวงหาญสงคราม	เลขาธิการ

ผลจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ครั้งนี้ ทำให้กองทัพเรือ ถูกลดอำนาจ อิทธิพลและขนาดลงอย่างมาก ทั้งค่าน้ำกำลังพลและอาวุธยุทธโธปกรณ์ เนื่องจากบุคคลสำคัญของกองทัพเรือ ถูกส่งปลดและถูกจับกุมเป็นจำนวนมาก ส่วนอาวุธยุทธโธปกรณ์บางส่วนถูกยึด แล้วโอนไปให้กองทัพบก และกองทัพอากาศ จึงทำให้อิทธิพลของทหารเรือ ซึ่งเคยร่วมแสดงบทบาททางการเมืองมาตั้งแต่สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ต้องถูกจำกัดลงอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ-ธนบุรี อิทธิพลของทหารเรือไม่เหลืออยู่เลย คงมีแต่กองบัญชาการกองทัพเรืออยู่เท่านั้น นับว่า กองทัพเรือมีสภาพตกต่ำยิ่งกว่าครั้งใด ๆ เท่าที่ผ่านมา

หน่วยราชการของกองทัพเรือที่ถูกยุบเลิกหรือเปลี่ยนแปลง ได้แก่

๑. กองเรือรบ เปลี่ยนเป็นกองเรือยุทธการ

๒. มณฑลทหารเรือที่ ๑ ซึ่งครอบคลุมเขตจังหวัดสมุทรปราการ

สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม

๓. มณฑลทหารเรือที่ ๒ ซึ่งคลุมอาณาบริเวณจังหวัดชลบุรี ระยอง
จันทบุรี และตราด คงเหลือแต่สถานีทหารเรือสัตหีบ

๔. ยุบกองบินทหารเรือ โอนไปขึ้นกับกองทัพอากาศ เปลี่ยนชื่อเป็น
กองบินน้อย

ส่วนบุคคลสำคัญของกองทัพเรือที่ถูกรัฐบาลสั่งปลด ได้แก่

๑. พลเรือเอกสินธุ์ กมลนาวิน ผู้บัญชาการทหารเรือ และรักษาการ
ในตำแหน่งเสนาธิการทหารเรือ

๒. พลเรือโทเจริญ ราชนาวา รองผู้บัญชาการทหารเรือ

๓. พลเรือโทผืน นาวาวิจิตร ผู้บังคับการกองเรือรบ

๔. พลเรือตรีแซน บัจจุสานนท์ รองเสนาธิการทหารเรือฝ่ายธุรการ

๕. พลเรือตรีชลิต กุลกำธร รองผู้บังคับการกองเรือรบ

๖. พลเรือตรีชลี สินธุโสภณ ผู้บังคับกองสัญญาณทหารเรือ

๗. พลเรือตรีกนก นพคุณ ผู้บังคับการมณฑลทหารเรือที่ ๑

๘. พลเรือตรีประวิตร ศรีพิพัฒน์ เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือ

๙. พลเรือตรีศักดิ์ บุนนาค เจ้ากรมสรรพาวุธทหารเรือ

๑ แผนกเก็บ สสร. เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๒๔ หน้า

ที่ ๑๒ เรื่องกฎแมนฮัตตัน พ.ศ. ๒๔๕๔

๒ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒ กรกฎาคม

กระทรวงกลาโหมมีคำสั่งแต่งตั้งให้ พลเรือโท หลวงสินธุวาณิชี รอง
 เสนาธิการกระทรวงกลาโหม ไปดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ และรักษาการ
 ในตำแหน่งเสนาธิการทหารเรือ แทนพลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน แต่ต่อมาได้ขอลา
 ออก เนื่องจากไม่สามารถดำเนินงานปรับปรุงกองทัพเรือต่อไปได้ กระทรวงกลาโหม
 จึงมีคำสั่งแต่งตั้งให้ พลเรือโท หลวงยุทธศาสตร์โกศล ซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิดกับจอมพล
 ป.พิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งแทน นอกจากนี้รัฐบาลยังได้มีคำสั่งแต่งตั้งให้
 พลตำรวจโทเผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ โดยย้าย
 พลตำรวจเอก หลวงชาติตระการโกศล ไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศุลกากร และ
 แต่งตั้ง พลตำรวจตรี พระพิณิจชนคดี ผู้บัญชาการตำรวจนครบาลเป็นรองอธิบดีกรม
 ตำรวจ^๒ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการสืบสวน สอบสวน คำเนนคดีผู้ต้องหาภฏ

เมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์ภฏในครั้งนี้ จะเห็นได้ว่า อิทธิพลของ
 จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในคณะรัฐประหารเริ่มลดน้อยลงมาก ดังจะเห็นได้จากการ
 คัดสใจทั้งระเบิดเรือรบหลวงศรีอยุธยา ซึ่งเท่ากับเป็นการแลกชีวิต จอมพล ป.
 พิบูลสงคราม กับชัยชนะของฝ่ายรัฐบาลคณะรัฐประหาร ซึ่งเมื่อประเมินจาก
 สถานการณ์แล้ว กำลังฝ่ายรัฐบาลอยู่ในสภาพได้เปรียบฝ่ายภฏอย่างมาก ถึงแม้
 ว่าจะไม่จมเรือรบหลวงศรีอยุธยา ก็คาดว่าจะเป็ฝ่ายชนะอย่างแน่นอน เพราะมี
 กำลังคนและอาวุธเหนือกว่า แต่ทางฝ่ายรัฐประหารต้องการชัยชนะเด็ดขาดในเวลา
 อันรวดเร็ว จึงสั่งทั้งระเบิดโดยมิไ้คำนึงถึงความเสียหายต่อทรัพย์สินสมบัติของชาติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๖ ตอนที่ ๔๔ ลงวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๘๔

^๒ แผนกเก็บ สสร. เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๒๔ หน้า

ที่ ๑๒ เรื่องภฏแมนฮัตตัน พ.ศ. ๒๔๘๔

แม้แต่ผู้บัญชาการทหารบก ผู้ซึ่งเคยกล่าวเทศกฐน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไว้เหนือหัว ก็ยังสนับสนุนในกรณีนี้ว่า "ให้บอมบ์สัก ๒ - ๓ ลูกก็พอ" เหตุการณ์ครั้งนี้ย่อมจะพิจารณาได้ว่า ถ้าขาดจอมพล ป. พิบูลสงคราม เสียคนหนึ่ง คณะรัฐประหารก็ยังคงมีอำนาจต่อไปได้ เพราะจอมพล ป. มิได้ร่วมเป็นร่วมตายกับคณะรัฐประหารมาตั้งแต่แรก ความจงรักภักดีของสมาชิกรัฐประหารที่มีต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงมีไม่มากเท่าที่ควร ซึ่งแตกต่างจากการเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ครั้นต่อมาเมื่อเกิดความแตกแยกอย่างรุนแรงกับสมาชิกรัฐประหารอีกกลุ่มหนึ่ง จึงถูกจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กระทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐

๓. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ เป็นผลมาจากความพยายามของฝ่ายพลเรือนกลุ่ม นายควง อภัยวงศ์ เพื่อยึดถือเป็นแบบฉบับในการปกครองประเทศ โดยอาศัยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๔๙๐ มาตรา ๕๓ ที่กำหนดให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา รัฐบาลจึงได้เสนอให้วุฒิสภาซึ่งทำหน้าที่รัฐสภาในขณะนั้น พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๙๐ เพื่อให้มีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้น^๒ แล้วเสนอให้มีการจัดตั้งกรรมาธิการวิสามัญชั้นคณะหนึ่ง เพื่อดำเนินการแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๙๐ ซึ่งวุฒิสภารับหลักการ และได้แต่งตั้งกรรมาธิการวิสามัญชั้นคณะหนึ่งจำนวน

^๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒/๒๔๙๔

(๓๐ มิถุนายน ๒๔๙๔) เรื่องปราบจลาจล

^๒ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๗/๒๔๙๐

(๑๖ ธันวาคม ๒๔๙๐) เรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๐ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒)

๑๕ คน ประกอบด้วยบุคคลที่วุฒิสภาเลือกตั้ง ๑๑ คน และตัวแทนของรัฐบาล ๔ คน^๑ เพื่อดำเนินการแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญ

การที่ นายควง อภัยวงศ์ เสนอให้วุฒิสภาซึ่งทำหน้าที่รัฐสภา รับหลักการในการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ก็เนื่องมาจากต้องการให้มีรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด ปราศจากการแทรกแซงของทหารหรือกลุ่มอำนาจอื่น ๆ ที่มีขอบข่ายวิถีทางประชาธิปไตย ดังนั้นจึงได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติที่เกี่ยวกับทหาร เพื่อแยกทหารประจำการออกจากการเมืองอย่างเด็ดขาด^๒ มีผู้กล่าวว่า "รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๒ เป็นผลผลิตทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์"^{*} ดังนั้นจึงเป็นรัฐธรรมนูญที่กลัวทหารจะยึดอำนาจ กลัวทหารจะก่อการรัฐประหาร กลัวทหารจะปฏิวัติ"^๓ เพราะรัฐธรรมนูญ(ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๔๘๐ ร่างขึ้นโดยบุคคลในคณะรัฐประหาร ย่อมจะเอื้ออำนวยผลประโยชน์บางประการให้แก่คณะรัฐประหาร และในการบริหารราชการแผ่นดิน รัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ ถูกคณะรัฐประหาร แทรกแซงอยู่ตลอดเวลา จึงคิดหาทางร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ให้เป็นประชาธิปไตยที่สุด เพื่อลดอิทธิพลของคณะรัฐประหารลง ซึ่งจะเป็นการเอื้ออำนวยให้พรรคประชาธิปัตย์ สามารถแสดงบทบาททางการเมืองต่อไปได้โดยสะดวก.

^๑ รายงานการประชุมวุฒิสภา (สามัญ) ครั้งที่ ๑ วันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๔๘๐

^๒ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๕/๒๔๘๐

(๒ ธันวาคม ๒๔๘๐) เรื่องการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับทหาร และโปรดกฎหมาย ๕๘, ๑๐๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๒

^{*} เนื่องจากวุฒิสมาชิกส่วนใหญ่เป็นพรรคพวกของนายควง อภัยวงศ์ และพรรคประชาธิปัตย์ รายชื่อวุฒิสมาชิกได้รับแต่งตั้งทั้งหมด จำนวน ๑๐๐ คน มีบุคคลที่มีชื่อตรงกับรายชื่อคณะรัฐประหารเสนอให้รัฐบาลแต่งตั้งเพียง ๑๐ คน เท่านั้น

^๓ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช "การเมืองไทย" วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๑ เล่มที่ ๓ เมษายน ๒๕๑๕ หน้า ๒๕.

ต่อมาคณะกรรมการวิสามัญ ได้ดำเนินการแก้ไขบทบัญญัติในร่างรัฐธรรมนูญของรัฐบาล โดยกำหนดให้มีการจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งจากวุฒิสภา จำนวน ๑๐ คน จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑๐ คน และจากผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ๔ ประเภท ๆ ละ ๕ คน ได้แก่

- ประเภทที่ ๑ ผู้ที่มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ
- ประเภทที่ ๒ ผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวในประเภทที่ ๑ และเป็นผู้ดำรงหรือ
- ๑ คน ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงหรืออธิบดี หรือเทียบเท่า
- ประเภทที่ ๓ ผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวในประเภทที่ ๑ และเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกพรรคสภา หรือดำรงหรือเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี
- ประเภทที่ ๔ ผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวในประเภทที่ ๑ และเป็นผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

ผู้สมัครจะสมัครได้ แต่เพียงประเภทเดียว และผู้มีสิทธิสมัครในประเภท ๒, ๓, ๔ จะสมัครในประเภทที่ ๑ มิได้

ผลเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ปรากฏว่าฝ่ายรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม และบุคคลสำคัญในพรรคการเมืองต่าง ๆ เช่น พรรคธรรมาธิปไตย พรรคสหชีพ และพรรคแนวรัฐธรรมนูญ ฝ่ายแพการเลือกตั้ง ชัยชนะเป็นของพรรค

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒)
พ.ศ. ๒๔๙๑ มาตรา ๕๕ ทวิ ๕๕ ตวิ

ประชาธิปไตยอย่างเด็ดขาด เป็นที่น่าสังเกตว่า บุคคลในคณะรัฐประหารได้รับเลือกตั้งเข้าไปเพียงคนเดียวได้แก่ พันเอก กำนัน จ्ञานงภูมิเวท แต่ก็มีได้รับเลือกตั้งให้เป็นกรรมาธิการสำคัญในการร่างรัฐธรรมนูญโดยตรง เป็นเพียงกรรมาธิการรับฟังความเห็นของประชาชนและคณะกรรมาธิการตรวจรายงานการประชุม ดังนั้นจึงไม่สามารถใช้แนวความคิดและอิทธิพลของคณะรัฐประหารครอบงำสภาาร่างรัฐธรรมนูญได้อย่างไรก็ตาม คณะรัฐประหารก็พยายามใช้อิทธิพลแทรกแซงสภาาร่างรัฐธรรมนูญโดยอาศัย พันเอก กำนัน จ्ञานงภูมิเวท เป็นสื่อกลาง ด้วยการพิมพ์ร่างรัฐธรรมนูญฉบับของคณะรัฐประหาร ให้ พันเอก กำนัน นำไปแจกจ่ายในสภาาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อเผยแพร่หลักการและแนวความคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐประหารต้องการ แต่ปรากฏว่าสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญได้ให้ความสนใจแต่อย่างใด รัฐธรรมนูญฉบับถาวร พ.ศ. ๒๔๘๒ จึงถือได้ว่ามีลักษณะเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ

คณะรัฐประหารมีมติคัดค้านรัฐธรรมนูญฉบับนี้ โดยเฉพาะบทบัญญัติที่เกี่ยวกับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์^๒ สำหรับคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่ก็ไม่เห็นด้วยกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ทั้งคณะรัฐประหารและรัฐบาลจึงหาทางชักชวนวงการประกาศใช้ทุกวิถีทาง^๓ แต่ไม่สามารถใช้มาตรการรุนแรงอย่างใดได้ เนื่องจากไม่มีข้ออ้างอย่างพอเพียงที่จะกระทำเช่นนั้น เพราะเหตุผลประการหนึ่งที่คณะรัฐประหารอ้างความชอบธรรมในการทำรัฐประหาร ก็เพื่อให้มีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้น

^๑ สุนีย์ อธิมุคิภาพ การร่างรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๒ วิทยานิพนธ์ เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๔ หน้า ๗๘.

^๒ หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย ฉบับวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๔๘๒

^๓ โปรดดูรายละเอียดในรายงานการประชุมรัฐสภา ครั้งที่ ๒๔/๒๔๘๒

(๒๔ มกราคม ๒๔๘๒)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๒ มีบทบัญญัติรวม
ทั้งสิ้น ๑๔๔ มาตรา ซึ่งมากกว่าบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญทุกฉบับที่ผ่านมา หลักการ
โดยทั่วไปของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีลักษณะคล้ายกับรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๕ และ
ฉบับชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๙๐ กล่าวคือกำหนดให้มี ๒ สภา ห้ามข้าราชการประจำเข้า
ดำรงตำแหน่งการเมือง แต่มีบทบัญญัติพิเศษเพิ่มเติม ไล่แก^๑

ประการแรก ไล่แกการวางหลักประกันสิทธิเสรีภาพของชาวไทยให้มั่นคง
ยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้บริหารละเมิดได้ง่ายเกินไป เช่น ห้ามฝ่ายบริหารจัดตั้งศาลพิเศษขึ้น
พิจารณาคดีแทนศาลสถิตยุติธรรมตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย^๒ ห้ามฝ่ายบริหารบั่นทอน
เสรีภาพในการเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา ด้วยการสั่งปิดโรงพิมพ์^๓ เป็นต้น

ประการที่สอง มีบทบัญญัติห้ามเอกชน คณะบุคคลหรือพรรคการเมือง ใช้
กำลังอาวุธ ไม่ว่าจะโดยตรงหรือ โดยทางอ้อมเป็นเครื่องมือในทางการเมือง
นอกจากนี้ยังห้ามทหารประจำการและบุคคลอื่น ที่รับราชการในสังกัดฝ่ายทหาร เป็น
สมาชิกหรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง หรือแสดงการฝักใฝ่ในพรรคการเมืองใด ๆ
ซึ่งเป็นการคัดทหารประจำการออกจากการเมืองและป้องกันมิให้ทหารเป็นเครื่องมือ
ของนักการเมืองอย่างเด็ดขาด กำลังทหารทั้งหมดจะอยู่ในบังคับบัญชาของพระมหากษัตริย์
โดยตรง ซึ่งใช้เพื่อการสงครามหรือปราบปรามจลาจล เว้นแต่ในกรณีประกาศ
ใช้กฎอัยการศึก^๔ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีเจตนารมณ์ป้องกันมิให้ แม่ทัพหรือผู้บังคับบัญชาหน่วย
ทหารใช้กำลังทหาร ออกปฏิบัติงานโดยพลการ

^๑ กระทบต่อของชนชาติ เรื่องเดิม, หน้า ๕๕ - ๖๒.

^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๒ มาตรา ๑๖๓.

^๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๒ มาตรา ๓๕.

^๔ มาตรา ๖๑

^๕ มาตรา ๖๐

ประการที่สาม รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้เพิ่มพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์เพื่อทรงใช้อำนาจบางประการได้ตามพระราชอัชฌาศัย โดยเฉพาะการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา ที่ระบุไว้ในมาตรา ๘๒ ว่า

วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิก จำนวนหนึ่งร้อยคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้ง จากผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และมีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ ซึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีความรู้ ความชำนาญในวิชาการหรือกิจการต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน

ให้ประธานองคมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ”^๑

เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีเจตนาให้วุฒิสภาเป็นตัวแทนขององค์พระประมุขโดยตรง จึงมีผู้กล่าวว่า “รัฐธรรมนูญฉบับถาวร เป็นเสมือนความตกลงระหว่างรัฐสภากับพระมหากษัตริย์”^๒

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๒ ที่เกี่ยวกับฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหาร

ก) วุฒิสภา รัฐธรรมนูญกำหนดให้วุฒิสภา เป็นสภาที่ประกอบด้วยสมาชิกที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งขึ้น ทำหน้าที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัติซึ่งผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ถ้าหากวุฒิสภาไม่เห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติฉบับใด ก็ให้ยับยั้งไว้ก่อน แล้วส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นคืนให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนราษฎรยืนยันตามร่างเดิมด้วยมติ ๒ ใน ๓ ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นได้รับ

^๑ มาตรา ๘๒

^๒ หยค แสงอุทัย “การร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน” นิติสาส์น ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๕๒), หน้า ๔๕๕.

ความเห็นชอบจากสภา^๑

วุฒิสภาอาจขอแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติได้ โดยให้สภาทั้งสอง
ตั้งกรรมการจำนวนเท่ากัน พิจารณาร่วมกัน ถ้าสภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นด้วยก็ให้
ยับยั้ง ร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนเป็นเวลา ๑ ปี^๒

นอกจากนี้วุฒิสภายังมีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล
กล่าวคือ มีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีเกี่ยวกับงานในหน้าที่^๓ และมีสิทธิเข้าชื่อเสนอก
ญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภา เพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริง หรือ
แสดงความเห็นในปัญหาเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน แต่การเปิดอภิปรายทั่ว
ไปดังกล่าวไม่มีการลงมติ^๔ วุฒิสภาอาจขอเปิดอภิปรายทั่วไปในหัวข้อเดียวกันกับ
ญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปของสภาผู้แทนราษฎร แต่ไม่มีการลงมติ และวุฒิสภาอาจ
ตั้งข้อสังเกตไปให้สภาผู้แทนพิจารณาประกอบการเปิดอภิปรายทั่วไป ตามมาตรา ๑๓๑
ซึ่งการลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจ ให้สภาผู้แทนกระทำภายหลังที่ได้รับแจ้งผลแห่ง
การประชุมปรึกษาของวุฒิสภาเสียก่อน

๑) บทบาทของวุฒิสภาในการควบคุมรัฐบาล บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ
พ.ศ. ๒๔๘๒ มาตรา ๑๔๑ (บทเฉพาะกาล) กำหนดให้วุฒิสภาซึ่งได้รับแต่งตั้งตาม
รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ยังคงอยู่ในตำแหน่งไปจนครบวาระ ดังนั้นวุฒิสภา จึงทำ
หน้าที่ควบคุมรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม อย่างใกล้ชิด ทั้งนี้เนื่องจากวุฒิสมาชิก
ส่วนใหญ่ เป็นพรรคพวกของ นายควง อภัยวงศ์ ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงจำนวน
กึ่งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๓ แต่คณะรัฐประหารก็ไม่สามารถใช้อิทธิพล

^๑ มาตรา ๑๒๓(๒), มาตรา ๑๒๔

^๒ มาตรา ๑๒๓(๓)

^๓ มาตรา ๑๒๔

^๔ มาตรา ๑๓๐

แทรกแซงการแต่งตั้งวุฒิสมาชิกเพิ่มเติมได้ เพราะรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๘๒ มีเจตนาให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจในการแต่งตั้งอย่างเต็มที่ โดยมีประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ปรากฏว่ามีสมาชิกของคณะรัฐประหารได้รับแต่งตั้งเข้าไปเพียง ๑๕ คน ฉะนั้นวุฒิสภาจึงทำหน้าที่ควบคุมรัฐบาลการบริหารงานของรัฐบาลอย่างใกล้ชิด นับตั้งแต่การอภิปราย วิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล ในคราวแถลงนโยบายของรัฐบาล ซึ่งใช้เวลาถึง ๓ วัน นอกจากนี้ สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม วุฒิสภายังได้ตั้งกระทู้ถามรัฐบาลจำนวนถึง ๓๕ กระทู้ แต่ละกระทู้ล้วนเป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลทั้งสิ้น^๒

การแสดงบทบาทครั้งสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ของวุฒิสภาไทย ได้แก่ การเปิดอภิปรายทั่วไป เกี่ยวกับกรณีกบฏจลาจล เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๔ (กบฏแมนฮัตตัน) ซึ่งเปิดอภิปราย เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔ นำโดย พระยาศรัทธมราช และผู้ร่วมลงนามรวม ๒๖ คน เพื่ออภิปรายในหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. เหตุและผู้ก่อเหตุ
๒. การปราบปรามและการควบคุมสถานการณ์และผลของเหตุการณ์เหล่านี้
๓. ค่าใช้จ่ายและการใช้จ่ายในการปราบปราม
๔. ผลเสียหายแก่ชีวิตร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินของประชาชน ตลอดจนทรัพย์สินและกำลังของชาติ

^๑ สุณีย์ อธิมุติภาพ เรื่องเดิม, หน้า ๕๓.

^๒ กริช สืบสนธิ บทบาทและพฤติกรรมของวุฒิสภาไทยในสมัยต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ เสนอต่อ แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๗, หน้า ๑๔๓.

^๓ รายงานการประชุมวุฒิสภา(สามัญ) ครั้งที่ ๒/๒๕๕๔ วันที่ ๑ ตุลาคม

๕. การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย

๖. การป้องกันเหตุการณ์ทำนองเดียวกัน มิให้อุบัติขึ้นอีกในอนาคต

การเปิดอภิปรายทั่วไปของวุฒิสภาในครั้งนี้ นับว่าเป็นการอภิปรายครั้งแรกและครั้งสุดท้ายของวุฒิสภาไทย เพื่อให้รัฐบาลแถลงข้อเท็จจริงต่าง ๆ นับว่าเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐบาลครั้งสำคัญ ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อฐานะและเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นอย่างมาก เนื่องจากวุฒิสมาชิกได้หยิบยกเอาปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการกบฏมากล่าวโจมตีรัฐบาล ได้แก่ ปัญหาความบกพร่องของรัฐบาลและคณะรัฐประหาร เช่น การคอร์รัปชันในวงการบริหาร การค้าเงิน ปัญหาค่าครองชีพไม่ลดลง เป็นต้น การแถลงข้อเท็จจริงในบางกรณี รัฐบาลไม่สามารถโต้ตอบและแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างชัดเจน จึงเป็นที่สงสัยแก่วุฒิสมาชิก และประชาชนโดยทั่วไป รัฐบาลเองก็มีความลำบากใจเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นการเปิดอภิปรายทั่วไปของวุฒิสภาในครั้งนี้ จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งนำไปสู่รัฐประหารเงียบ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๔

๒) บทบาทของวุฒิสภาในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ วุฒิสภาทำหน้าที่กลั่นกรองร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนมาแล้ว มีร่างพระราชบัญญัติจำนวนมากถูกส่งกลับคืนให้สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ และมีการขอแก้ไขเพิ่มเติมโดยตั้งกรรมการพิจารณาร่วมกันอีกจำนวนหนึ่ง ร่างพระราชบัญญัติที่วุฒิสภา

แผนกเก็บ สสร. เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๒๔ แฟ้มที่ ๑๒ เรื่องกบฏแมนฮัตตัน พ.ศ. ๒๔๙๔ (สำเนา) เรื่องการเปิดอภิปรายทั่วไปของวุฒิสภา ลงวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๔

รายงานการประชุมวุฒิสภา(สามัญ) ครั้งที่ ๒/๒๔๙๔ วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๔

ส่งกลับคืนสภาผู้แทน ส่วนใหญ่เป็นร่างพระราชบัญญัติสำคัญ ๆ เช่น ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน เป็นต้น ในระหว่างประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๒ วุฒิสภาทำหน้าที่พิจารณาพระราชบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๖๐ ฉบับ เป็นร่างที่เสนอโดยรัฐบาล ๔๖ ฉบับ สภาผู้แทนเสนอ ๑๔ ฉบับ ปรากฏว่าวุฒิสภาพิจารณาแล้วส่งกลับคืนสภาผู้แทน เพื่อแก้ไขจำนวน ๓๔ ฉบับ ซึ่งเป็นการแก้ไขในสาระสำคัญ ๒๒ ฉบับ

ข) สภาผู้แทนราษฎร รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งโดยตรง ถือเกณฑ์ราษฎรหนึ่งแสนห้าหมื่นคน ต่อผู้แทนหนึ่งคน^๒ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปีบริบูรณ์ มีความรู้ไม่ต่ำกว่าประโยคประถมศึกษา หรือเทียบเท่า และต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ^๓

สภาผู้แทนราษฎรชุดนี้เป็นผลมาจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งมากที่สุดจำนวน ๕๓ ที่นั่ง พรรคประชาชน ๑๒ ที่นั่ง กลุ่มผู้สมัครอิสระสมัครรับเลือกตั้ง ๕ ที่นั่ง พรรคอิสระได้ ๓๐ ที่นั่ง

จอมพล ป.พิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งหลัง โดยที่ไม่มีการยุบสภา จึงประสบความยุ่งยากในการจัดตั้งรัฐบาล เพราะจะต้องพยายามรวบรวมบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากหลายพรรคมาเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล แล้วจัดตั้งเป็นสหพรรคขึ้นโดยใช้ตำแหน่งและผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน นอกจากนี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังต้องประสบความลำบากใจในการบริหารประเทศ

^๑ สุนีย์ อธิษฐานภาพ เรื่องเดิม, หน้า ๙๔.

^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ มาตรา ๔๗.

^๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ มาตรา ๕๒

เพราะต้องคอยโอนอ่อนผ่อนตามเสียงเรียกร้องของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุน อยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีผลให้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงคณะรัฐมนตรีบ่อยครั้ง ประกอบ กับพรรคประชาธิปัตย์ฝ่ายค้านได้ทำหน้าที่ควบคุมรัฐบาลอย่างใกล้ชิด จึงทำให้เสถียร ภาพของรัฐบาลไม่ค่อยจะมั่นคงนัก

ค) รัฐบาล รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๖ มาตรา ๑๔๒ กำหนดห้าม รัฐมนตรีเป็นข้าราชการประจำ และห้ามเกี่ยวข้องกับตำแหน่งหน้าที่ทางธุรกิจทั้งของ รัฐและเอกชน การที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติห้ามข้าราชการประจำเข้ายุ่งเกี่ยวกับการ เมืองเช่นนี้ ย่อมมีผลให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม ไม่สามารถแต่งตั้งพรรคพวกคนสำคัญ ในคณะรัฐประหารซึ่งเป็นทหารประจำการ เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ การ บริหารประเทศจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก แม้ว่าในขณะที่ทำการร่างรัฐธรรมนูญ รัฐบาลและคณะรัฐประหารจะแสดงปฏิริยาดีค้ำคาน และพยายามหาทางชักชวนวงการ ประภาศไชวีรัฐธรรมนูญทุกวิถีทาง แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ครั้นจะใช้ความรุนแรง เพื่อเลิกล้มรัฐธรรมนูญฉบับนี้โดยทันที ก็เกรงว่าประชาชนจะแสดงปฏิริยาดีค้ำคาน เพราะไม่มีข้ออ้างอย่างสมเหตุสมผล อีกประการหนึ่ง การที่คณะรัฐประหาร จี้บังคับ ให้รัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ ลาออก ก็เป็นการผิดรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจนอยู่แล้ว

บทบัญญัติห้ามข้าราชการประจำยุ่งเกี่ยวกับการเมือง นอกจากจะมีผลให้ สมาชิกคณะรัฐประหารที่เป็นทหารประจำการ เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีและตำแหน่ง สำคัญในคณะรัฐบาลได้แล้ว ยังมีผลป้องกันมิให้คณะรัฐประหารใช้อิทธิพลครอบงำสภา ได้ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังป้องกันมิให้คณะรัฐประหารใช้กำลังทหารเป็นเครื่องมือ ทางการเมืองโดยพลการ

สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คณะรัฐประหารศึกษาทางลัทธิรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๒ เสีย เพราะเป็นประชาธิปไตยมากเกินไป แล้วนำเอารัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ กลับมาใช้อีก โดยปรับปรุงแก้ไขเล็กน้อย ในเรื่องนี้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้นำของคณะรัฐประหาร มีความคิดมาตั้งแต่ภายหลังทำรัฐประหาร จี๋ นายควง อภัยวงศ์ ออกจากตำแหน่งแล้ว แต่โอกาสไม่เอื้ออำนวยให้ ดังจะเห็นได้จาก คำให้สัมภาษณ์ หนังสือพิมพ์ ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตอนหนึ่งว่า

สำหรับความเห็นส่วนตัวนั้น ยังชอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๕ อยู่ เพราะถือว่า เป็นประวัติศาสตร์ของราชวงศ์จักรี และมีการปลูกเสกกันมาตามวิธีทางไสยศาสตร์ หากใครรุ่มร่ามก็กันไปเอง ส่วนการแก้ไขนั้นจะให้ก็แต่งเติมกันใหม่ได้

๔) รัฐประหารเงี้ยว ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๔

การรัฐประหารเงี้ยว พ.ศ. ๒๔๘๔ มีสาเหตุจากการที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีประสบความสำเร็จอย่างมากในการบริหารราชการแผ่นดิน เนื่องจากพรรคการเมืองที่ให้การสนับสนุนตั้งแต่แรกได้รับเลือกตั้งเข้ามาเพียงเล็กน้อย จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงใช้วิธีรวบรวมเสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มอิสระ และสมาชิกสภาผู้แทนที่สังกัดพรรคการเมืองต่าง ๆ หลายพรรค ด้วยการให้ผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นสิ่งตอบแทน ดังนั้นจึงก่อให้เกิดอุปสรรคและปัญหาในการบริหารราชการแผ่นดินอย่างมาก ซึ่งทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลไม่ค่อยมั่นคงตลอดมา นอกจากนี้วุฒิสภาก็ได้ทำหน้าที่ควบคุมรัฐบาลอย่างเข้มแข็ง จนถึงขั้นเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา ๑๓๐ ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๒ การอภิปราย

ในครั้งนี้เป็น การเปิดเผยความบกพร่องของรัฐบาล อันมีผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล นอกจากนั้นการกบฏจลาจลที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม คิดว่าเป็นความบกพร่องของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๒ เพราะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมากเกินไป จึงหาทางออกด้วยการเลือกใช้วิธีทำรัฐประหารตัวเอง ที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า "รัฐประหารเงียบ" ขึ้นในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๔ วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ได้ประกาศการรัฐประหารครั้งนี้ขึ้นโดยอ้างเหตุผลและความชอบธรรมว่า

เนื่องจากสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน ตกอยู่ในความคับขันโดยทั่วไป ภัยแห่งคอมมิวนิสต์โคกคุกคามเข้ามาอย่างรุนแรง ในคณะรัฐมนตรีปัจจุบันก็คือ ในรัฐสภา ก็คือ มีอิทธิพลของคอมมิวนิสต์เข้าแทรกซึมอยู่เป็นอันมาก แมว่ารัฐบาลจะทำความพยายามสักเพียงใด ก็ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาเรื่องคอมมิวนิสต์ได้ ทั้งไม่สามารถปราบปรามการทุจริตที่เรียกว่าคอร์รัปชันซึ่งที่มุ่งหมายว่าจะปราบปรามนั้นด้วย ความเสื่อมโทรมมีมากขึ้น จนเป็นที่น่าวิตกกันทั่วไปว่า ประเทศชาติจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในสภาพอย่างนี้ คณะทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ ผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะรัฐประหาร ๒๔๘๐ พร้อมทั้งประชาชนผู้รักชาติ มุ่งความมั่นคงอยู่แห่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์บรมจักรีวงศ์ และรัฐธรรมนูญ ได้พร้อมใจกันเป็นเอกฉันท์กระทำการเพื่อนำเอา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๔๗๕ กลับมาใช้ให้เป็นความรุ่งเรืองสถาพรแห่งประชาธิปไตยสืบไป

เมื่อพิจารณาจากแถลงการณ์ดังกล่าวแล้วจะเห็นว่า เหตุผลที่ฝ่ายรัฐประหารนำมาอ้างประกอบความชอบธรรมในครั้งนี้ เป็นการอ้างที่ไม่สมเหตุผล ความล้มเหลวต่าง ๆ ที่นำมาอ้าง เช่นปัญหาการคอร์รัปชัน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลทั้งสิ้น ส่วนการอ้างถึงผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง เข้าร่วมกระทำการด้วยนั้น เป็น

"คำแถลงการณ์ฉบับที่ ๑" ราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ เล่ม ๖๔

ตอนที่ ๗๑ ลงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๔

การอ้างอย่างเลื่อนลอย เพราะคณะราษฎรได้สลายตัวไปตั้งแต่เมื่อคราวเกิดรัฐประหาร ๒๔๙๐ แม้ว่าสมาชิกคณะราษฎรบางคนจะยังคงแสดงบทบาททางการเมืองต่อมา แต่ก็มิได้ถือว่าเป็นตัวแทนของคณะราษฎรแต่อย่างใด เนื่องจากการดำเนินวิถีทางการเมืองออกห่างจากอุดมการณ์หลัก ๕ ประการของคณะราษฎร นอกจากนี้การอ้างว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่พระมหากษัตริย์พระราชทาน ก็ไม่มีเหตุผลเพียงพอ เพราะรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ฉบับนี้ ทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ต้องสละราชสมบัติ การอ้างเหตุผลดังกล่าว จึงเป็นการอ้างเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของคณะรัฐประหารทั้งสิ้น

สาเหตุที่แท้จริง ของรัฐประหารเงี้ยว พ.ศ. ๒๔๙๔ พอสรุปได้ดังนี้^๑

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๒ เป็นประชาธิปไตยมากเกินไป ทำให้รัฐบาลไม่สามารถบริหารงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้ แม้ว่าจะมีเสียงสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎรถึง ๙๕ เสียง จากสมาชิกทั้งหมด ๑๒๐ เสียง แต่ก็ยังเป็นเสียงที่รวบรวมขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากพรรคการเมืองหลายพรรคต้องใช้ผลประโยชน์และตำแหน่งทางการเมืองเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนเกือบตลอดเวลา ประกอบกับสมาชิกผู้สนับสนุนเรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทนอยู่บ่อยครั้ง สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานของรัฐบาล การทำรัฐประหารครั้งนี้ก็เพื่อขจัดปัญหาดังกล่าว

๒. เพราะรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๕ มีบทบัญญัติให้มีสภาเดียว และมีสมาชิก ๒ ประเภท โดยที่สมาชิกประเภทที่ ๒ รัฐบาลเป็นผู้เลือกและแต่งตั้งขึ้น ซึ่งมีสิทธิหน้าที่เช่นเดียวกับสมาชิกประเภทที่ ๒ ที่ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งโดยตรง ดังนั้นเสถียรภาพของรัฐบาลจึงมีความมั่นคงกว่าการใช้รัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ แต่เมื่อพิจารณา

^๑โปรดดูรายละเอียดใน วิชัย สุวรรณรัตน์ เรื่องเดิม, หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

ในแง่การพัฒนาการเมืองตามหลักประชาธิปไตยแล้วถือว่าเป็นการถอยหลังเข้าคลอง ทำให้การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยหยุดขงักลงและไม่เป็นไปตามขั้นตอนที่ควรจะเป็น

๓. เนื่องจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๒ ห้ามข้าราชการประจำยุ่งเกี่ยวกับการเมือง จึงทำให้สมาชิกคณะรัฐประหารที่เป็นทหารประจำการไม่สามารถใช้อิทธิพลแทรกแซงการเมืองได้อย่างเต็มที่ และทำให้เกิดช่องว่างระหว่างอำนาจการบังคับบัญชาระดับสูง คือ ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกับการควบคุมทหารประจำการในตำแหน่งสำคัญ ๆ ของทั้งสามเหล่าทัพเป็นที่น่าสังเกตว่า คณะรัฐประหารคุมได้เฉพาะกองกำลังกองทัพบก และกองทัพอากาศเท่านั้น ส่วนกองทัพเรือไม่สามารถใช้อิทธิพลควบคุมได้อย่างใกล้ชิด ดังจะเห็นได้จากเมื่อคราวเกิดกบฏวังหลวง และกบฏแมนฮัตตัน การนำรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๕ กลับมาใช้ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมกำลังทั้ง ๓ เหล่าทัพ และตำรวจให้แก่คณะรัฐประหารมากยิ่งขึ้น

๔. การที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และคณะรัฐประหาร ไม่พร้อมที่จะรับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๒ อีกประการหนึ่งก็เพราะผลจากการเลือกตั้งทั่วไปปรากฏว่า พรรคธรรมราชาธิปไตยซึ่ง จอมพล ป. สนับสนุนการจัดตั้งขึ้น พ่ายแพ้การเลือกตั้งโดยสิ้นเชิง ถ้าหากดำเนินวิถีทางการเมืองต่อไป อาจทำให้อนาคตทางการเมืองไม่แน่นอน ในที่สุดคณะรัฐประหารอาจหมดอำนาจ และอิทธิพลทางการเมืองลง อันจะเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มพลเรือนของ นายควง อภัยวงศ์ กลับเข้ามามีบทบาทในการบริหารประเทศแทนได้จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงร่วมกับคณะรัฐประหารกระทำรัฐประหารเงียบ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๔

๕. สภาพทางการเมืองภายหลังรัฐประหารเงียบ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๔

ภายหลังรัฐประหารเงียบ คณะผู้ก่อการรัฐประหารได้ประกาศยุบเลิกคณะรัฐมนตรีชุดเดิม ซึ่งมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร แล้วแต่งตั้งคณะผู้บริหารประเทศชั่วคราว ทำหน้าที่บริหารประเทศแทนไปพลางก่อน ประกอบด้วย พลเอกผิน ชุณหะวัณ พลโท เฑาะ เฑาะประกฤษ

พลโท สฤษดิ์ ชนะวิชต์ พลเรือตรี หลวงยุทธศาสตร์โกศล พลเรือตรี หลวงชำนาญ-
 อรรถยุทธ พลเรือตรี สุนทร สุนทรนาวิน พลอากาศเอก พัน รณอากาศ ฤทธาภรณ์
 พลอากาศโท หลวงเชิด วุฒากาศ และพลอากาศโท หลวงปรุงปรีชาภาส นอกจากนี้
 ยังได้ประกาศแต่งตั้ง พลตำรวจโท เผ่า ศรียานนท์ เป็นผู้รักษาความสงบภายใน^๑
 และเซนเซอร์หนังสือพิมพ์ทุกฉบับ โดยตั้งคณะกรรมการเจ้าหน้าที่ตรวจควบคุมข่าว
 โฆษณาทางหนังสือพิมพ์ สำหรับความเคลื่อนไหวทางการเมืองคณะผู้บริหารประเทศ
 ชั่วคราว ห้ามชุมนุมทางการเมืองโดยเด็ดขาด^๒

วัตถุประสงค์สำคัญในการทำรัฐประหารครั้งนี้ก็เพื่อยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่ง
 ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๒ แล้วนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
 พุทธศักราช ๒๔๗๕ กลับมาใช้อีก เพราะเชื่อว่าจะทำให้ฐานะของรัฐบาลและอิทธิพล
 ของคณะรัฐประหารมีความมั่นคง

ต่อมาได้มีประกาศตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ ตามรัฐธรรมนูญ
 แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ มาตรา ๖๕ จำนวน ๑๒๓ คน ประกอบ
 ด้วย ทหารบก ๖๓ คน ทหารเรือ ๑๓ คน ทหารอากาศ ๑๕ คน ตำรวจ ๑๑ คน และ
 พลเรือน ๒๑ คน โดยให้ทำหน้าที่แทนสมาชิกประเภทที่ ๑ ไปก่อนจนกว่าจะมีการเลือก
 ตั้งทั่วไป^๓

๑. การจัดตั้งรัฐบาล คณะผู้บริหารประเทศชั่วคราวได้ประกาศจัดตั้งรัฐบาล
 ขึ้นบริหารประเทศชั่วคราว โดยมีจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และ

^๑ "ประกาศคณะบริหารประเทศชั่วคราว ฉบับที่ ๑" ราชกิจจานุเบกษา
 ตอนที่ ๗๑ เล่ม ๖๘ ลงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๔

^๒ "ประกาศคณะบริหารประเทศชั่วคราว ฉบับที่ ๔,๕" เรื่องเดียวกัน

^๓ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๘ ตอนที่ ๗๓ ลงวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๔๙๔

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลโทสวัสดิ์ สวัสดิ์ศรีณชัย สวัสดิ์เกียรติ เป็นรอง
 นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่ประกอบด้วย รัฐมนตรีจากรัฐบาลชุดเดิมเกือบ
 ทั้งหมด คณะรัฐบาลชุดนี้ทำการบริหารประเทศ ตั้งแต่วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน - ๕
 ธันวาคม ๒๕๕๔ ต่อมามีการปรับปรุงอีก ๒ ครั้ง คือเมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๔
 เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๕ จอมพล
 ป. พิบูลสงครามยังคงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลโท ผิน
 ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ย้ายหลวงวิจิตรวาทการ จากรัฐมนตรี
 ว่าการกระทรวงการคลัง ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ โดยให้
 พลตรี เกา เพ็ชรเลิศ บริรักษ์พุทธิกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ มาดำรง
 ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง คณะรัฐมนตรีชุดนี้มี พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์
 และพลตำรวจโท เผ่า ศรียานนท์ เข้าร่วมด้วยเป็นครั้งแรก โดยได้รับแต่งตั้งให้
 ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ซึ่งจะเป็นการสำคัญให้บุคคลทั้งสอง เข้ามีบทบาททางการเมือง
 ในเวลาต่อมา

การแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีครั้งหลัง เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๕ (๒๔ มีนาคม
 ๒๕๖๕ - ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐) เป็นการจัดตั้งขึ้นภายหลังการเลือกตั้งทั่วไป คณะ
 รัฐมนตรีประกอบด้วยรัฐมนตรีชุดเดิมทั้งหมด ที่แต่งตั้งใหม่มีเพียงคนเดียว ได้แก่
 พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
 กระทรวงต่างประเทศ ส่วน พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง
 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และพลตำรวจโท เผ่า ศรียานนท์ ดำรงตำแหน่ง
 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย คณะรัฐมนตรีชุดนี้อยู่ในตำแหน่งครบตามวาระ จน
 ถึงการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐

๒. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติม
พุทธศักราช ๒๕๕๕

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติม
 พุทธศักราช ๒๕๕๕ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๕ มีบทบัญญัติรวม ๑๒๓ มาตรา

คณะรัฐประหารได้ให้เหตุผลในการนำเอารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕ กลับมาใช้อีก โดยแก้ไขบทบัญญัติบางมาตราว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในขณะนั้นยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ ที่เคยมีมาแล้ว ซึ่งนับว่าเป็นการอ้างเหตุผลที่ไม่มีน้ำหนักพอที่จะรับฟังได้เลย ทั้งนี้ก็เพราะเหตุผลที่แท้จริงเนื่องมาจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประสบปัญหาความยุ่งยากในการบริหารประเทศตามแนวทางที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๒ เพราะไม่สามารถควบคุมเสียงสนับสนุนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ตลอดไป จึงคิดหาทางออกโดยการนำเอารัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๓๕ กลับมาใช้อีก เพื่อเปิดโอกาสให้ฝ่ายบริหารสามารถควบคุมเสียงในสภาไว้ได้อย่างเด็ดขาด ด้วยการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ ๒ จำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ ๑ ซึ่งราษฎรเลือกตั้ง เข้าทำหน้าที่เช่นเดียวกับสมาชิกประเภทที่ ๑ ทุกประการ

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๕ ที่แก้ไขให้แตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕ ได้แก่

๑) การกำหนดให้ลดจำนวนสมาชิกประเภทที่ ๒ ออกเป็นสองระยะ กล่าวคือระยะแรก กระทำเมื่อใช้รัฐธรรมนูญนี้ไปแล้ว ๕ ปี ถ้าหากผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดใด จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาเกินกว่ากึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด ก็ให้เลือกตั้งผู้แทนเพิ่มขึ้นอีกจำนวนหนึ่ง เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีการเลือกตั้งในจังหวัดนั้น^๒ และเมื่อครบ ๑๐ ปีแล้วก็ให้ยกเลิกสมาชิกประเภทที่ ๒ ทั้งหมด คงเหลือแต่สมาชิกประเภทที่ ๑ ซึ่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดให้เลิกสมาชิกประเภทที่ ๒ พร้อมกัน เมื่อใช้รัฐธรรมนูญไปแล้วจนครบ ๑๐ ปี

^๑ ธรรมนูญ ท้องธรรมนูญชาติ เรื่องเค็ม, หน้า ๖๖.

^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๕๕๕ มาตรา ๑๑๖

๒) รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ไม่ว่ากรณีใด ๆ มาบัญญัติไว้ด้วย^๑ ซึ่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๓๕ ไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่กล่าวว่า "พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดละเมิดมิได้^๒ ดังนั้นจึงทำให้เกิดการฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ขึ้น ได้แก่กรณีที่ นายฉวี ฤทธิเดช ฟ้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อศาลแพ่ง^๓ นอกจากนี้ยังได้นำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๒ ที่เกี่ยวกับการกำหนดให้มีคณะองคมนตรี เพื่อถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ ซึ่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๓๕ ไม่ได้ระบุไว้

๓) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๕ มีบทบัญญัติรับรองเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย^๔ ซึ่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๓๕ มิได้ระบุไว้ แต่ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๔ บุคคลหรือคณะบุคคลไม่สามารถก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นได้ เนื่องจากรัฐบาลไม่ยอมอนุมัติให้มีกฎหมายรับรอง โดยอ้างว่า ยังไม่ถึงเวลาอันสมควร

^๑ มาตรา ๘

* บทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามฟ้องร้องพระมหากษัตริย์นี้ กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๒ (มาตรา ๖) เป็นครั้งแรก

^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕ มาตรา ๓

^๓ ไปรคคูหนา ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้

^๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติม

พุทธศักราช ๒๕๕๕ มาตรา ๑๑

^๕ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

๔) รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๕ กำหนดให้มีตุลาการรัฐธรรมนูญ เพื่อทำหน้าที่พิจารณากฎหมายต่าง ๆ ว่าขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๕ ไม่ระบุไว้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จะให้อำนาจประโยชน์ให้แก่ฝ่ายบริหารอย่างเต็มที่ แต่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ไม่สามารถดำเนินวิถีทางการเมืองได้โดยราบรื่นนัก เนื่องจากประสบปัญหาความยุ่งยากในการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ และตำแหน่งทางการเมืองให้แก่บรรดานักการเมืองฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล จึงทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ขาดความศักดิ์สิทธิ์ลงไป ดังจะเห็นได้จากการประกาศใช้กฎอัยการศึกเมื่อคราวเกิดความวุ่นวาย ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. ๒๕๐๐ เมื่อประชาชนไม่ยอมปฏิบัติตาม รัฐบาลก็ไม่สามารถใช้มาตรการรุนแรงต่อไปได้

๓. รัฐสภา ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๕๕๕ กำหนดให้รัฐสภาเป็นรูปแบบของสภาเดียว ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒ ประเภท จำนวนเท่ากัน เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕ แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๕ อยู่ในตำแหน่งวาระคราวละ ๕ ปี^๑

เนื่องจากพรรคการเมืองถูกยุบเลิกโดยคำสั่งของคณะผู้บริหารประเทศชั่วคราว ดังนั้นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ประเภทที่ ๑) เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงต้องสมัครอย่างอิสระหรือไม่ก็สมัครเป็นกลุ่ม ๆ ไม่มีการสังกัดพรรคการเมือง ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งมีนโยบายไม่แน่นอน ส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนรัฐบาล เพื่อหวังสิ่งตอบแทน ในการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่าลี้ด

นักการเมือง พรรคประชาธิปไตยส่วนใหญ่ไม่เข้าสมัครรับเลือกตั้ง เนื่องจากพิจารณาแล้วเห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับใหม่ไม่เป็นประชาธิปไตย ดังนั้นจึงเปิดโอกาสให้สมาชิกคณะรัฐประหารและพรรคพวกตลอดจนสมาชิกสภาผู้แทนกลุ่มสนับสนุนรัฐบาลได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะช่วยเสริมฐานะของรัฐบาลให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น สำหรับเสียงสนับสนุนในสภานั้น นอกจากจะมีสมาชิกประเภทที่ ๒ ให้การสนับสนุนถึงครึ่งสภาแล้ว รัฐบาลยังได้รับเสียงสนับสนุนจากสมาชิกประเภทที่ ๑ อีกประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไป ดังนั้นจึงเป็นหลักประกันความมั่นคงของรัฐบาลได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามเสียงสนับสนุนส่วนใหญ่ รัฐบาลได้รวบรวมขึ้นภายหลังการเลือกตั้งรัฐบาล ฉวยโอกาสในขณะที่ฝ่ายค้านรวมตัวกันไม่คิด เนื่องจากมีประกาศห้ามชุมนุมทางการเมือง รวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยการจัดตั้งคณะกรรมการนิติบัญญัติขึ้น เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการเสนอพระราชบัญญัติของรัฐบาล และเป็นที่ปรึกษารัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาสำคัญ ๆ จอมพล ป.พิบูลสงคราม มอบให้ พลตำรวจเอก เป่า ศรียานนท์ เป็นผู้ประสานงานในการควบคุมสมาชิกและทำหน้าที่เลขาธิการสภานิติบัญญัติไปช่วยคณะกรรมการนิติบัญญัติใช้บ้านมนังคศิลาเป็นสถานที่ประชุมปรึกษาหารือภายใน ก่อนนำร่างพระราชบัญญัติแต่ละฉบับเสนอต่อสภา

คณะกรรมการนิติบัญญัติมีลักษณะเป็นพรรคการเมืองของรัฐบาล แต่ไม่ประกาศเป็นลักษณะของพรรคการเมืองอย่างเปิดเผย เพราะเกรงว่าฝ่ายค้านจะพยายามจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นบ้าง มีผู้กล่าวว่า "การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการนิติบัญญัติ หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาล มีสภาพไม่ต่างกับการย้ายเอาสภาผู้แทนราษฎรจากรัฐสภา ไปไว้ ณ บ้านมนังคศิลา" ซึ่งใช้เป็นสถานที่ประชุม

อาทิตย์ละครั้ง พฤติการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดความขมขื่นใจแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายค้านเป็นอย่างยิ่ง เพราะเท่ากับรัฐบาลเป็นฝ่ายผูกขาดกิจกรรมทางการเมืองไว้ แต่เพียงฝ่ายเดียว นับว่าเป็นการใช้วิถีทางนอกรัฐธรรมนูญ แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะไม่มีบทบัญญัติซึ่งมิใช่พรรคการเมืองที่ถูกต้อง ได้เข้ามามีบทบาทในสภาผู้แทนราษฎร ในรูปลักษณะของพรรคการเมือง ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นการใช้เล่ห์เหลี่ยมทางการเมือง เพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง และเป็นการแสดงบทบาทเข้าซ้อนสภาผู้แทนราษฎร ในขณะเดียวกันก็ไม่ยอมให้ฝ่ายค้านรวมตัวกันในลักษณะเช่นเดียวกันได้ แม้ว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มฝ่ายค้าน จะพยายามเสนอร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองเข้าสู่สภาหลายครั้ง แต่รัฐบาลไม่รับหลักการ ร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองจึงตกไปทุกครั้ง นอกจากนี้ในบางครั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล จะรีบชิงปิดการอภิปรายของฝ่ายค้าน ทั้ง ๆ ที่สมาชิกฝ่ายค้านกำลังอภิปรายอยู่ ไม่ยอมให้อภิปรายต่อไป เมื่อเรื่องนั้น ๆ รัฐบาลไม่เห็นด้วย

สมาชิกฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลที่ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการนิติบัญญัติจะได้รับผลประโยชน์และตำแหน่งทางการเมืองตอบแทน เช่น ได้รับเงินพิเศษช่วยเหลือรายเดือน ๆ ละ ๒,๐๐๐ บาท นอกเหนือจากเงินเดือนที่รับจากงบประมาณแผ่นดิน กล่าวกันว่าเงินจำนวนนี้รัฐบาลจัดสรรจากเงินราชการลับ ซึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม อ้างว่าเป็นค่าใช้จ่ายต่อต้านคอมมิวนิสต์ อีกส่วนหนึ่งได้จากการค้าฝิ่นเถื่อนของบุคคลสำคัญในคณะรัฐประหาร และจากผลประโยชน์ด้านธุรกิจการค้า^๒ รัฐบาลยังได้จัดสรรงบประมาณประจำปีพิเศษ ให้สมาชิกผู้สนับสนุนนำไปพัฒนาจังหวัด ปีละห้าแสนบาท ส่วนตำแหน่งทางการเมืองจะจัดแบ่งให้ไปดำรงตำแหน่งคณะกรรมการนิติบัญญัติประจำ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^๒ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๔

กระทรวงและเลขาธิการรัฐมนตรี นอกจากนี้ยังให้สิทธิพิเศษบางอย่าง เช่น นำไป
ทัศนศึกษาต่างประเทศ โดยใช้เงินจากงบประมาณแผ่นดินเป็นค่าใช้จ่าย และให้
โควตาส่งชาวออกนอกประเทศ เป็นต้น^๑

วิธีการใช้ผลประโยชน์เป็นสิ่งล่อใจเช่นนี้ นับว่าเป็นการดำเนินนโยบาย
ทางการเมืองที่ผิดพลาดอย่างมหันต์ เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ให้การสนับสนุน
ต่างก็หวังผลประโยชน์ตอบแทน จึงเรียกร้องสิ่งตอบแทนอยู่เรื่อยไป ทำให้รัฐบาล
ประสบปัญหายุ่งยากในภายหลัง เพราะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก
ได้ทุกกรณี เป็นเหตุให้เกิดความแตกแยกอย่างรุนแรงในพรรครัฐบาล อันจะเป็น
ปัจจัยนำไปสู่การทำรัฐประหารล้มล้างรัฐบาลในที่สุด

๔. พรรคการเมือง จากเหตุการณ์รัฐประหารเงียบ พ.ศ. ๒๔๙๔ มีผล
ให้พรรคการเมืองถูกยุบเลิก และห้ามชุมนุมทางการเมืองทุกกรณี แม้ว่า รัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๙๕ จะ
กำหนดให้ "บุคคลย่อมมีเสรีภาพสมบูรณ์ในการตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ภายใต้บังคับ
แห่งกฎหมาย"^๒ แต่รัฐบาลก็ไม่ยอมให้มีกฎหมายพรรคการเมือง เพื่อเป็นหลักคำ
ประกันในการเล่นการเมืองระบบพรรค เพราะถ้าหากยอมให้มีพรรคการเมืองแล้ว
ไม่แน่ใจว่าสมาชิกฝ่ายสนับสนุนจะให้การสนับสนุนตลอดไปหรือไม่ อาจแยกตัวออกไป
ตั้งพรรคใหม่หรือร่วมกับพรรคอื่น อีกประการหนึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้ฝ่ายค้าน
รวมตัวกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองทำการโจมตีรัฐบาลได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านกลุ่มหนึ่งก็ได้พยายามเสนอร่างพระราชบัญญัติพรรค

^๑ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๖ (๒๑ กรกฎาคม ๒๕๐๐) หน้า ๑๖.

^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม

การเมืองเข้าสู่การพิจารณาในสภาหลายครั้ง* แต่รัฐบาลไม่เห็นด้วยร่างพระราชบัญญัติจึงตกไปทุกครั้ง ดังนั้นจึงไม่สามารถจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นได้ เพราะรัฐธรรมนูญระบุว่า การจัดตั้งพรรคการเมืองจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย แต่ในเรื่องนี้ พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ เลขาธิการสภานิติบัญญัติกลับกล่าวเป็นเชิงขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญว่า "ไม่เห็นด้วยกับการที่จะออกกฎหมายพรรคการเมือง ซึ่งจะจำกัดรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของสมาชิกเอง แต่รัฐธรรมนูญก็เปิดโอกาสให้ตั้งพรรคการเมืองได้อยู่แล้ว พรรคการเมืองนั้นเกิดขึ้นและมีอยู่ในตัว ไม่ใช่อยู่ได้เพราะมีกฎหมายพิเศษว่าด้วยพรรคการเมือง"

ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการจัดตั้งพรรคการเมือง เกิดขึ้นอีกภายหลังจากที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และคณะรวม ๑๕ คน เดินทางกลับจากการทัศนจรประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ จอมพล ป. พิบูลสงคราม รับเอาแนวความคิดทางการเมืองหลายประการจากประเทศที่ระบอบประชาธิปไตยได้รับการพัฒนาแล้ว เช่น จัดให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ (Press Conference) ณ ทำเนียบรัฐบาล^๒ อนุญาตให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่เรียกว่า "ไฮค์ปาร์ค" รวมทั้งการจัดทำร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองเสนอสภาพิจารณา ต่อมาประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติ

* เช่น ร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองของ นายเทพ โชคินุชิต (ศรีสะเกษ) เสนอให้สภาพิจารณาเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๔๘๖ และร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ของ นายเผด็จ จิราภรณ์ (พิจิตร) เสนอให้สภาพิจารณาเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๘๗ เป็นต้น

^๑ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗

^๒ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๘๘

พรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๘๘ เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๔๘๘

ภายหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองแล้ว ปรากฏว่ามีบุคคล
ขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองรวมทั้งสิ้น ๒๓ พรรค ในจำนวนทั้งหมดนี้มีเพียง
๘ พรรคเท่านั้นที่สมาชิกของพรรคได้รับเลือกเข้าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร^๒ ได้แก่

พรรคเสรีนิยม	จำนวน ๘๓ ที่นั่ง
พรรคประชาธิปไตย	จำนวน ๒๘ ที่นั่ง
พรรคเสรีประชาธิปไตย	จำนวน ๑๑ ที่นั่ง
พรรคธรรมชาตินิยม	จำนวน ๑๐ ที่นั่ง
พรรคเศรษฐกิจ	จำนวน ๘ ที่นั่ง
พรรคชาตินิยม	จำนวน ๓ ที่นั่ง
พรรคขบวนการไฮด์ปาร์ค	จำนวน ๒ ที่นั่ง
พรรคอิสระ	จำนวน ๒ ที่นั่ง
ไม่สังกัดพรรค	จำนวน ๑๓ ที่นั่ง ^๓

๕. กลุ่มอำนาจทางการเมือง นับตั้งแต่รัฐประหาร ๒๔๙๐ เป็นต้นมา
กลุ่มที่มีอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองมากที่สุดได้แก่ "กลุ่มรัฐประหาร" แม้ว่า
ในระยะแรกคณะรัฐประหารจะมอบอำนาจการบริหารประเทศให้แก่รัฐบาล นายควง

หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๔๘๘ และโปรดดู

รายละเอียด "พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พุทธศักราช ๒๔๘๘" ใน ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่ม ๘๒ ตอนที่ ๗๗ ลงวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๔๘๘

^๒ Wendell Blanchard Thailand : Its people, its Society its Culture, (New Haven : Harf Press, 1958), p. 128.

^๓ กระทรวงมหาดไทย รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
เล่ม ๑ , หน้า ๕.

อภัยวงศ์ แต่ในระหว่างนั้นคณะรัฐประหารได้เข้าแทรกแซงกิจการต่าง ๆ ของรัฐบาล
ตลอดมา จนกระทั่งในที่สุดก็ใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรมบีบบังคับให้รัฐบาลพลเรือนชุด
นายควง อภัยวงศ์ ลาออกจากตำแหน่ง แล้วคณะรัฐประหารเข้ารับหน้าที่แทน

ภายในคณะรัฐประหาร ประกอบด้วยกลุ่มนายทหารหลายกลุ่มที่มารวมตัวกัน
เพื่อกระทำรัฐประหาร แล้วร่วมกันบริหารประเทศโดยสมาชิกคนสำคัญของคณะรัฐ
ประหารจะได้รับผลประโยชน์และตำแหน่งทางการเมืองเป็นสิ่งตอบแทนความดีความ
ชอบ ดังจะเห็นได้จาก การที่สมาชิกรัฐประหารชั้นนำได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง
ทางการเมืองและตำแหน่งสำคัญทางทหารจำนวนมาก แม้ว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๒
จะมีบทบัญญัติที่กักกันคณะรัฐประหารซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหารประจำการไม่ให้เข้าเกี่ยว
ข้องกับการเมืองโดยตรง แต่ในทางปฏิบัติคณะรัฐประหารพยายามใช้อำนาจและอิทธิ
พลอยู่เบื้องหลังการเมืองตลอดเวลา ในที่สุดก็หาทางทำลายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๒
เสียด้วยการทำรัฐประหารเงียบ พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้วคณะรัฐประหารได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับ
การเมืองได้อย่างเปิดเผย และผูกขาดอำนาจทางการเมืองตลอดมา จนกระทั่ง
เกิดความแตกแยกกันเองภายในคณะรัฐประหาร ซึ่งเป็นผลให้รัฐบาลทหาร จอมพล
ป. พิบูลสงคราม ต้องสิ้นสุดลง

กลุ่มต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นคณะรัฐประหาร พอจะแยกออกได้ตาม
ลักษณะของการรวมกลุ่มกัน ดังนี้

- ก) กลุ่มจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกอบด้วยบุคคลที่เคยร่วมงานกับ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม มาอย่างใกล้ชิดในอดีต เช่น พันเอก น้อม เกตุญาติ พลตรี
ปลัด ปลัดปรบักษ์ พิบูลภานุวัชร พลตรี เภา เพ็ญโรจน์ บริษัทัญญ์ทพกิจ พลโท
มังกร พรหมโยธี เป็นต้น

ข) กลุ่มนายทหารนอกประจำการ ประกอบด้วย นายทหารที่ถูกปลดออกจากประจำการเมื่อสงครามยุติลง เป็นกลุ่มที่คิดวางแผนการเพื่อก่อรัฐประหาร มีบุคคลสำคัญได้แก่ พลโท ฉืน ชูณหะวัน นาวาอากาศเอก กาจ กาจสงคราม พันเอก กาน จ้างงภูมิเวท พันเอก เผ่า ศรียานนท์ เป็นต้น

ค) กลุ่มนายทหารประจำการ ประกอบด้วยนายทหารที่ประจำอยู่ตามกรมกองต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการยึดอำนาจรัฐบาล มีบุคคลสำคัญ ได้แก่ พันเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พันโท บัญญัติ เทพหัสดินทร ๗ อยุรยา พันโท ถนอม กิตติขจร พันโท ประภาส จารุเสถียร พันโท ละม้าย อุทยานนท์ เป็นต้น

จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ อยู่นั้น จอมพล ป.พิบูลสงคราม มิได้มีส่วนร่วมด้วย แม้ว่าคณะผู้ก่อการรัฐประหารจะพยายามชักชวนให้เข้าร่วมด้วยหลายครั้ง แต่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ปฏิเสธ ต่อมาภายหลังยึดอำนาจได้สำเร็จ คณะรัฐประหารจึงไปเชิญจอมพล ป. มาร่วมด้วย และยกย่องให้เป็นหัวหน้า การที่คณะรัฐประหารยกย่อง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เนื่องจากเห็นว่าเป็นบุคคลที่เคยมีมาไว้ในเหล่าทหารและประชาชนมาก่อน จึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของทหาร เพื่อให้สามารถรวมจิตใจคนทุกฝ่ายได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังเคยมีประสบการณ์ทั้งทางด้านการเมืองและการทหารมาก่อนเป็นเวลายาวนาน เชื่อว่าจะเป็นผู้นำคณะรัฐประหารให้ผ่านพ้นปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้

โปรตุเกสรายละเอียดยใน ฉืน ชูณหะวัน "รัฐประหาร ๒๕๑๐"
ในเบื้องแรกประชาธิปไตย เรื่องเดิม, หน้า ๕๕๕ - ๕๖๐.

เป็นที่น่าสังเกตว่า การกลับเข้ามามีอำนาจทางการเมืองในยุคหลังนี้
 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ได้อยู่ในฐานะสั่งการทางทหารได้อย่างเด็ดขาด เพราะ
 อำนาจการควบคุมทหารถูกกระจายไปยังผู้กระทำรัฐประหาร ได้แก่ พลโท ฉิม
 ชูณหะวัณ คำนวณตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ส่วนผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ได้แก่
 พลโท กาจ กาจสงคราม นอกจากนี้ตำแหน่งสำคัญรองลงไปก็จัดสรรให้แก่นายทหาร
 คนสำคัญของคณะรัฐประหารทั้งสิ้น เช่น แต่งตั้ง พันเอก เผ่า ศรียานนท์ ไปดำรง
 ตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจ แล้วเลื่อนยศเป็นพลตำรวจตรี และแต่งตั้งพันเอก
 สฤษดิ์ ชนระวิชต์ เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ เลื่อนยศขึ้นเป็นพลตรี เป็นต้น แม้ว่า
 จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม แต่ก็
 ไม่มีส่วนในการควบคุมกำลังทหารโดยตรง จึงทำให้ฐานะและความสำคัญลดลงอย่าง
 มาก ดังจะเห็นได้จากเมื่อคราวเกิดกบฏแมนฮัตตัน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถูกผู้
 ก่อการกบฏจับตัวไปเป็นตัวประกัน โดยหวังว่าจะสามารถใช้เป็นสิ่งต่อรองกับคณะ
 รัฐประหารได้ แต่คณะรัฐประหารไม่ยอมเจรจาด้วย กลับดำเนินมาตรการโต้ตอบ
 อย่างรุนแรง จนถึงขั้นใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดจมเรือรบหลวงศรีอยุธยา ซึ่งฝ่ายกบฏ
 ใช้เป็นที่กักขังจอมพล ป. พิบูลสงคราม เหตุการณ์ครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า คณะรัฐ
 ประหารยอมสละชีวิตของ จอมพล ป. เพื่อความอยู่รอดของคณะรัฐประหารเอง ซึ่ง
 จะพิจารณาได้จากแถลงการณ์ กองทัพอากาศฉบับที่ ๕ ดังนี้ "ขอให้ พณฯ ท่านยอม
 เสียสละเพื่อปราบปรามผู้กบฏต่อบ้านเมือง ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้เขาทำเพื่อหลอกลวง
 ประชาชนทั้งสิ้น"

๑ แผนกเก็บ สสร. เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๒๔ แฟ้ม
 ที่ ๑๒ เรื่องกบฏแมนฮัตตัน พ.ศ. ๒๔๘๔

กลุ่มนายทหารนอกประจำการ ได้แก่บรรดานายทหารที่ถูกสั่งปลดจาก
ประจำการเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง เมื่อโอกาสเอื้ออำนวย เนื่องจากความ
ล้มเหลวในการบริหารประเทศของรัฐบาลพลเรือน จึงรวบรวมสมัครพรรคพวกก่อการ
รัฐประหารขึ้น เพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมืองและกลับเข้ารับราชการทหารประจำ
การอีก ดังนั้นเมื่อทำรัฐประหารสำเร็จบุคคลกลุ่มนี้ก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ
ทางทหาร เช่น พลโท ผิน ชุณหะวัณ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก
พลโท กาจ กาจสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พลตำรวจตรี เผ่า
ศรียานนท์ ดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะดำรงตำแหน่งสำคัญทางทหาร แต่ก็ไม่สามารถมี
อำนาจและอิทธิพลในหมู่ทหารมากนัก เพราะนายทหารกลุ่มนี้ไม่ได้สร้างสมบารมีใน
บรรดาเหล่าทหารมาก่อน เช่น พลโท ผิน ชุณหะวัณ เคยรับราชการอยู่แค่หัวเมือง ไม่
เป็นที่คุ้นเคยรู้จักของข้าราชการทหารในกองทัพมากนัก สำหรับพลโท กาจ
กาจสงคราม ก่อนทำรัฐประหาร เป็นนายทหารนอกประจำการยศนาวาอากาศเอก
ภายหลังรัฐประหารได้กลับเข้ารับราชการในกองทัพบก แล้วได้รับการพิจารณาเลื่อน
ยศเป็นพลโท เพื่อตอบแทนความดีความชอบที่มีส่วนสำคัญในการทำรัฐประหาร แม้ว่า
พลโท กาจ กาจสงคราม จะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก
แต่ก็มีได้ควบคุมหน่วยกำลังทหารอย่างใกล้ชิดแต่อย่างใด ดังนั้นเมื่อเกิดความขัดแย้ง
กับคณะรัฐประหารด้วยกันเองจึงถูกกำจัดออกไปได้โดยง่าย กล่าวคือถูกพลตำรวจตรี
เผ่า ศรียานนท์ บังคับให้เดินทางออกไปอยู่ต่างประเทศ โดยที่ไม่มีปฏิริยาขึ้นใน
หมู่ทหาร ดังนั้นกลุ่มนี้จึงมีลักษณะเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ของคณะรัฐประหารเท่านั้น
ยกเว้น พลตำรวจตรี เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งคณะรัฐประหารโอนไปคุมทางตำรวจ

ต่อมาได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตามลำดับ แล้วเลื่อนขึ้นเป็นอธิบดีกรมตำรวจ ภายหลังกรณีกบฏแมนฮัตตันเพียงเล็กน้อย ซึ่ง พลตำรวจโท เผ่า ศรียานนท์ ได้ อาศัยตำแหน่งหน้าที่ทั้งทางการเมืองและข้าราชการประจำ (อธิบดีกรมตำรวจ) สร้าง สมอำนาจและอิทธิพลให้แก่ตนเอง ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น อยู่เบื้องหลังการสังหารนัก การเมืองฝ่ายตรงข้าม คำนับถือน และใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาข่มขู่นักการเมืองฝ่ายค้าน เป็นต้น จนกระทั่งในที่สุดก็สามารถใช้ผลประโยชน์และอิทธิพลครอบงำนักการเมืองฝ่าย สนับสนุนรัฐบาลได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นทรัพยากรทางการเมือง ที่ช่วยสร้างเสริมอำนาจ และอิทธิพลของพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ให้มั่นคงยิ่งขึ้น ซึ่งจะกลายเป็นคู่แข่งคน สำคัญของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเวลาต่อมา

กลุ่มนายทหารประจำการ กลุ่มทหารประจำการ เป็นกำลังสำคัญในการ ทำรัฐประหาร ซึ่งมีพันเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑ เป็นบุคคล สำคัญในการรวบรวมกำลังทหารกรมทหารราบที่ ๑ เพื่อก่อการรัฐประหารจนสำเร็จ ต่อมานายทหารกลุ่มนี้ได้กลายเป็นทรัพยากรทางการเมืองสำคัญของรัฐบาล ประเภท กำลังคนและอาวุธ ที่จะช่วยคุ้มครองความปลอดภัยและเป็นหลักประกันความมั่นคงให้ แก่รัฐบาลรวมทั้งคณะรัฐประหารด้วย ดังจะเห็นได้จาก การแสดงบทบาทสำคัญในการ ปราบปรามกบฏจลาจลหลายครั้ง

ภายหลังรัฐประหาร ๒๔๙๐ ได้เพียงวันเดียว พันเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นพลตรี ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ ต่อมา พลตรี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แสดงความสามารถปราบปรามกบฏวังหลวง สำเร็จใน เวลาอันรวดเร็ว จึงได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพที่ ๑ แล้วเลื่อนยศ เป็นพลโท

การเข้าดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพที่ ๑ นับเป็นก้าวสำคัญที่ช่วยผลักดันให้ พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสำคัญทั้งทางการเมืองและตำแหน่งทางทหารในเวลาอันรวดเร็ว เพราะกองทัพที่ ๑ เป็นศูนย์รวมของบรรดาอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพสูง และเป็นกองกำลังที่คอยค้ำประกันเสถียรภาพของรัฐบาลตลอดมา ความสำเร็จจากการปราบปรามกบฏแมนฮัตตันทำให้ พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกแทน พลโท กาจ กาจสงคราม ซึ่งถูกเนรเทศไปอยู่ฮ่องกง ภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๙๕ พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรี ซึ่งนับว่าเป็นก้าวแรกทางการเมือง ต่อมาได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมตามลำดับ ส่วนตำแหน่งทหารประจำการนั้น พลโท สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เลื่อนยศเป็น พลเอก ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ครั้งสุดท้ายได้รับพระราชทานยศจอมพล เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๘^๑

การเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และผู้บัญชาการทหารบก ตลอดจนมีพรรคพวกดำรงตำแหน่งสำคัญทางทหาร ได้แก่ พลโท ถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพที่ ๑ และพลตรี ประภาส จารุเสถียร ดำรงตำแหน่งรองแม่ทัพที่ ๑ และผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ เช่นนี้ย่อมเป็นทรัพยากรทางการเมืองอย่างสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างฐานะของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น จนกลายเป็นพลังต่อรองทางการเมืองกับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ในระยะต่อมา

^๑ คณะรัฐมนตรี (จัดพิมพ์) อนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรื่องเดิม, หน้า ๕๐ - ๕๑.

๖. การเลือกตั้ง ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ และวิกฤตการณ์ทางการเมือง
ภายหลังการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ เป็นการเลือกตั้งครั้งสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองของไทย ทั้งนี้เพราะมีการทุจริต โกงการเลือกตั้งกันอย่างเปิดเผย โดยเฉพาะในจังหวัดพระนครซึ่งส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมของพรรครัฐบาล ทำให้ประชาชนไม่พอใจ ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์และมีปฏิกิริยาประท้วงขึ้น จนถึงขั้นการเดินขบวนเพื่อยื่นข้อเรียกร้องให้รัฐบาลปฏิบัติตามหลายประการ แต่รัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติตามได้ จึงเป็นการเพิ่มความไม่พอใจในหมู่ประชาชนมากยิ่งขึ้นอันจะเป็นสาเหตุไปสู่วิกฤตการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นผลให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามถูกคณะทหารทำการรัฐประหาร โคนล้มอำนาจลง

การเลือกตั้งครั้งนี้นับเป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๘ เลือกตั้งแบบรวมเขต โดยถือว่าเขตจังหวัดหนึ่ง ๆ เป็นเขตเลือกตั้ง ทางด้านการสมัครรับเลือกตั้งและการหาเสียง ปรากฏว่ามีการสมัครรับเลือกตั้งทั้งในนามของพรรคการเมืองและสมัครอิสระไม่สังกัดพรรคใด สำหรับการหาเสียงนั้น ทั้งในพระนครและต่างจังหวัดเป็นไปอย่างคึกคัก มีการใช้เงินตลอดจนสิ่งของล่อใจให้ประชาชนสนับสนุน โดยเฉพาะพรรคเสรีมนังคศิลาซึ่งเป็นพรรครัฐบาล ใช้จ่ายเงินในการหาเสียงเลือกตั้งคราวนี้ถึงประมาณ ๒๐ ล้านบาท นอกจากนี้ยังใช้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเครื่องมือช่วยหาเสียงให้แก่พรรครัฐบาลอีกด้วย ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า

พรรคเสรีมนังคศิลา	ได้รับเลือก ๘๓ ที่นั่ง
พรรคประชาธิปัตย์	๒๘ ที่นั่ง
พรรคเสรีประชาธิปไตย	๑๑ ที่นั่ง

พรรคธรรมาธิปไตย	๑๐ หนึ่ง
พรรคเศรษฐกิจ	๘ หนึ่ง
พรรคชาตินิยม	๓ หนึ่ง
พรรคขบวนการไฮด์ปาร์ค	๒ หนึ่ง
พรรคอิสระ	๒ หนึ่ง
ไม่สังกัดพรรค	๓ หนึ่ง

เนื่องจากการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ มีการทุจริตกันอย่างเปิดเผยในพรรคเสรีมนั่งคิตลาซึ่งเป็นพรรครัฐบาล จึงก่อให้เกิดปฏิกิริยาขึ้นทั่วไปในหมู่นิสิต นักศึกษา และประชาชน ส่วนหนังสือพิมพ์ก็ได้เขียนวิพากษ์วิจารณ์ กล่าวโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรงภายหลังการเลือกตั้งเพียงเล็กน้อย ปฏิกิริยาดังกล่าวเริ่มต้นจากนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกลุ่มหนึ่ง ชุมนุมประท้วงภายในบริเวณมหาวิทยาลัย ต่อมาได้มีนิสิต นักศึกษาจากสถาบันอื่น ๆ และประชาชนเข้าร่วมด้วยเป็นจำนวนมาก เพื่อเตรียมเดินขบวนประท้วงการเลือกตั้งสกปรก รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ตอบด้วยการประกาศภาวะฉุกเฉินแล้วแต่งตั้งจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและบัญชาการทหารบก เป็นผู้บัญชาการทหาร เพื่อใช้กำลังทหารทั้ง ๓ เหล่าทัพ และกำลังตำรวจปราบปรามผู้ประท้วงโดยเด็ดขาด^๒

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ กระทรวงมหาดไทย รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เล่ม ๑ เรื่องเก็บ หน้า ๑๔๗ - ๑๕๔.

^๒ "ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน" ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ ๗๗ ตอนที่ ๒๒ ลงวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๐๐

อย่างไรก็ตาม การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินของรัฐบาลหาได้ผลแต่อย่างใดไม่ ทั้งนี้เพราะบรรดาผู้ชุมนุมประท้วงได้พากันเดินขบวนไปยังกระทรวงมหาดไทย เพื่อยื่นขอเสนอให้รัฐบาลยกเลิกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน และให้จัดการเลือกตั้งใหม่โดยขอให้นิสิต นักศึกษา เป็นกรรมการร่วมด้วย จากนั้นก็ได้ชุมนุมกันที่ท้องสนามหลวง แล้วเดินขบวนต่อไปยังทำเนียบรัฐบาล เพื่อขอพบและเจรจากับนายกรัฐมนตรี อนึ่ง การเดินขบวนครั้งนี้หุคหวักจะเกิดการปะทะกันระหว่างกำลังทหารกับประชาชนผู้เดินขบวนที่สะพานมีฆวานรังสรรค์ แต่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถเข้าแก้ไขสถานการณ์ไว้ได้ทันที่ โดยการสั่งทหารเปิดทางให้ประชาชนเดินขบวนไปพบนายกรัฐมนตรี และขอร้องให้ประชาชนอยู่ในความสงบ ซึ่งผู้เดินขบวนก็เชื่อฟังการตัดสินใจของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในครั้งนี้ทำให้ประชาชนเพิ่มความนิยมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะกลายเป็นพลังต่อรองกับรัฐบาลในเวลาต่อมา

๗. วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่นำไปสู่รัฐประหาร ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐

ก) ความแตกแยกภายในพรรคเสรีมนังคศิลา เนื่องจากพรรคเสรีมนังคศิลาสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่บุคคลชั้นนำภายในพรรค และสมาชิกพรรค ดังนั้นเมื่อมีการจัดผลประโยชน์ย่อมจะก่อให้เกิดความแตกแยกภายในพรรค ซึ่งจะนำไปสู่การสิ้นสุดของพรรคในที่สุด

๑) ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มปรากฏอย่างเด่นชัดตั้งแต่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เดินทางกลับจากภารกิจการต่างประเทศ แล้วนำเรื่องต่าง ๆ เข้าประชุมคณะรัฐมนตรี รวมทั้งเรื่องการเสนอให้

รัฐมนตรีเล็กลงมีส่วนในบริษัทการค้า โดยอ้างว่า

เพื่อให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นไปตามอย่างนานาประเทศ และเพื่อมิให้เกิดข้อครหาว่าสมาชิกโชติพิบูลหรือสิทธิพิเศษใหม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอยู่ในบริษัทการค้า ซึ่งเป็นช่องทางให้โชติพิบูลหรือสิทธิพิเศษในฐานะตำแหน่งหน้าข้าราชการ หาผลประโยชน์รวมทั้งก่อให้เกิดระบบผูกขาด ทำให้กระทบกระเทือนต่อปัญหาเศรษฐกิจของชาติ ด้วยเหตุนี้จึงเห็นสมควรที่รัฐมนตรีในคณะรัฐบาล จะใคร่ร่วมมือกันเลิกหรือถอนหุ้นและระงับการไปเกี่ยวข้องกับกิจการค้าต่าง ๆ เสียอย่างสิ้นเชิง เพื่อรักษา เกียรติ และชื่อเสียงของรัฐบาลไว้

การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เสนอแนวความคิดเช่นนี้ ย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่อฐานะและผลประโยชน์ของรัฐมนตรีบางคนที่มีหุ้นส่วนในบริษัทการค้าเป็นจำนวนมาก เช่น พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ มีหุ้นส่วนในบริษัทการค้ารวม ๒๒ บริษัท จอมพล ปิน ชุณหะวัณ ๕ บริษัท พลตรีประมาณ อติเรกสาร ๕ บริษัท พลโท บัญญัติ เทพหัสดินทร ๗ อยุธยา ๑๑ บริษัท สำหรับกลุ่มจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็มีผลประโยชน์ในบริษัทธุรกิจการค้าหลายแห่ง ได้แก่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีหุ้นส่วนอยู่ในบริษัทการค้า ๒๒ บริษัท พลโท ถนอม กิตติขจร ๑๗ แห่ง พลตรี ประภาส จารุเสถียร ๑๕ แห่ง ฯลฯ

การประกาศขอร้องเชิงบังคับห้ามรัฐมนตรียุ่งเกี่ยวกับธุรกิจการค้าดังกล่าวย่อมกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของรัฐมนตรีทั้งฝ่าย จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ

แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๔๘๘ เรื่อง ให้รัฐมนตรีเล็กลงมีส่วนในบริษัทการค้า

^๒ Fred W. Riggs. Thailand The Modernization of a Bureaucratic Polity. Honolulu : East-West Center press, 1966, p. 271.

^๓ Fred W. Riggs. Op.cit., p. 289.

ฝ่ายจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่จอมพล สฤษดิ์ ก็มีได้แสดงปฏิกริยาต่อต้านโดยเปิดเผย เพราะข้อเสนอนี้ยังเป็นเพียงหลักการ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพฤติกรรมของกลุ่มนักการเมือง ฝ่ายจอมพล สฤษดิ์ แล้วจะเห็นได้ว่า ความไม่พอใจของจอมพล สฤษดิ์ ที่มีต่อ จอมพล ป.พิบูลสงคราม และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ นั้นได้เพิ่มมากขึ้น เพราะก่อนหน้านี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้พยายามหาทางลทธิพิพาททางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลง โดยการสนับสนุนให้พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ มีบทบาทและอิทธิพลสำคัญในสภานิติบัญญัติ ทำให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความรู้สึก ว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม มีความลำเอียงไปเข้าข้างพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ มากขึ้น จึงคิดหาทางสร้างเสริมบารมีทางการเมืองแก่ตนเองมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สมดุลกับพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ทั้งนี้โดยอาศัยโอกาสที่รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม อนุญาตให้ตั้งพรรคการเมืองขึ้นได้ เรียนเชิญสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคีสยามไปประชุมปรึกษาหารือ เพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ แต่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อ้างว่า การพบปะครั้งนี้เป็นการพบปะเพื่อปรึกษาหารือ ช่วยเหลือราษฎรอดหยากในภาคีสยาม อย่างไรก็ตาม การหาคะแนนนิยมในหมู่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าว ทำให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เริ่มระแวงความไม่บริสุทธิ์ใจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดังนั้นจึงมอบให้พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ีรวบรวมสมาชิกสภานิติบัญญัติ จัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเสียก่อน เรียกว่า "พรรคเสริมนั่งศิลา" จัดตั้งเป็นพรรคการเมืองพรรคแรกที่จัดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๘๘ โดยที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าพรรค พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ เป็นเลขาธิการพรรค และมีที่ปรึกษาพรรค

อีกจำนวนหนึ่งประกอบด้วย จอมพล ผิน ชุณหะวัณ พลเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พลเรือเอก หลวงยุทธศาสตร์โกศล จอมพลอากาศพื้น รณอากาศ ฤทธาคนี กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

แม้ว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะยอมเข้าร่วมกับพรรคเสรีมนังคศิลา ในครั้งนั้นก็ตาม แต่ก็มิได้แสดงบทบาทร่วมกับพรรคอย่างใกล้ชิด ดังจะเห็นได้จากคราวเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม และพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ วางแผนทุจริตไว้ล่วงหน้าหลายประการ แต่เมื่อถึงวันเลือกตั้ง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลับไม่ให้ความร่วมมือโดยปล่อยให้ทหารไปลงคะแนนเสียงได้อย่างเสรี ซึ่งทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่พอใจมาก แต่ก็ไม่สามารถดำเนินการอะไรกับ จอมพล สฤษดิ์ ได้

ความขัดแย้งระหว่าง จอมพล สฤษดิ์ กับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึงจุดแตกหัก เมื่อ จอมพล ป. วางแผนส่ง นายปุ่น จาคิกวนิช ซึ่งเป็นคนของฝ่ายจอมพล ป. เข้าไปควบคุมการใช้จ่ายเงินของกองสลากกินแบ่ง และออกระเบียบใหม่ให้ทางกองสลากกินแบ่งส่งเงินรายได้ทั้งหมดคืนคลัง แล้วค่อยเบิกจ่ายเมื่อถึงคราวจำเป็น แผนการเช่นนี้เป็นการขัดผลประโยชน์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อย่างรุนแรง ซึ่งจะยอมไม่ได้เพราะการใช้จ่ายเงินของกองสลากกินแบ่งก่อนหน้านี้ เป็นไปอย่างหละหลวม จอมพล สฤษดิ์ สามารถใช้จ่ายเงินได้อย่างเสรี ส่วนการออกคำสั่งให้รัฐมนตรีถอนตัวออกจากธุรกิจการค้าและการอุตสาหกรรมก็เป็นสิ่งช่วยเร่งให้ความขัดแย้งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น นอกจากนั้นการที่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ใช้มาตรการเด็ดขาดปราบปรามประชาชนผู้เดินขบวนประท้วงการเลือกตั้ง แต่กลับเห็นอกเห็นใจประชาชน และร่วมกับคณะทหารยื่นคำขาดให้รัฐบาลลาออก ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ คิดหาทางกำจัด จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่ยังไม่ทันลงมือดำเนินการจับกุมก็ถูกคณะทหาร ทำรัฐประหารเสียก่อน

๒) ความขัดแย้งระหว่างจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ พลตำรวจเอก ศรีวิยานนท์

ความขัดแย้งระหว่าง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ เริ่มตั้งแต่การชักนโยชนส่วนตัวเรื่องการค้าเงิน ต่อมาความขัดแย้งระหว่างบุคคลทั้งสองได้กลายเป็นความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งปรากฏขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม เริ่มเอนเอียงไปสนับสนุน พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ มากขึ้น โดยมอบให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภานิติบัญญัติ ซึ่งตำแหน่งนี้มีความสำคัญในการช่วยสร้างเสริมอำนาจและบารมีทางการเมืองให้แก่พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ จากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล นอกเหนือไปจากการมีอิทธิพลในวงการตำรวจ ส่วนจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็หันไปสร้างบารมีกับเหล่าทหารบก ในฐานะผู้บัญชาการทหารบก และในหมู่ประชาชน

สภาวะความขัดแย้งได้เพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้น เมื่อบุคคลทั้งสองต่างก็ใช้สื่อมวลชน คือ หนังสือพิมพ์ของตนเอง โจมตีซึ่งกันและกัน โดยที่จอมพล สฤษดิ์ มุ่งโจมตี เรื่องการค้าเงินเถื่อนของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ รวมทั้งการสนับสนุนให้ลอบทำร้ายนักหนังสือพิมพ์ และนักการเมืองฝ่ายตรงกันข้าม ส่วนพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ก็มุ่งโจมตี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกี่ยวกับเรื่องความค่างพร้อยส่วนตัว เช่น เรื่องชู้สาว และเรื่องการใช้จ่ายเงินของกองสลาก เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อทำลายภาพพจน์ซึ่งกันและกัน ความแตกแยกอย่างรุนแรงเกิดขึ้นเมื่อ

โปรดดูรายละเอียดใน สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเป็นมาของขบวนการค้าเงินในเมืองไทย" ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๖ หน้า ๓๐-๔๓.

* หนังสือพิมพ์ ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แก่ สารเสรีและพิมพ์ไทยรายวัน ส่วนของ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ได้แก่ เผ่าไทยและหนังสือพิมพ์ ๒๕๐๐

พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ คึกหาทางทำลายผลประโยชน์ของจอมพล สฤษดิ์
 ชนะรัชต์ ในกองสลากกินแบ่ง โดยการย้ายนายยศ โกมลายุสุต หัวหน้ากองคลัง
 สำนักงานสลากกินแบ่งซึ่งเป็นคนของจอมพล สฤษดิ์ ออกไป แล้วแต่งตั้งนายปุ่น
 จาคิกวณิช เข้าไปแทนการกระทำเช่นนี้เท่ากับเป็นการ "ทุบหม้อข้าว" ของ
 จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ ซึ่งได้มีปฏิกริยาโต้ตอบ ด้วยการยื่นคำขาดให้ จอมพล
 ป.พิบูลสงคราม ปลดพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ออกจากตำแหน่งทั้งทางการ
 เมือง และอธิบดีกรมตำรวจ ในเวลาต่อมา

๓) การตั้งพรรคสหภูมิ ในขณะที่เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่าง
 กลุ่ม จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ กับกลุ่มพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์* อยู่นั้น
 ภายในพรรคเสรีมนังคศิลา ก็เกิดการแตกแยก โดยที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มหนึ่ง
 จากพรรคเสรีมนังคศิลา ๑๐ คน พรรคธรรมมาธิปไตย ๔ คน พรรคประชาธิปไตย
 ๒ คน และสมาชิกอิสระอีก ๔ คน รวมเป็น ๒๐ คน นำโดย นายสุกิจ
 นิมมานเหมินท์ ประกาศแยกตัวออกไปตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ เรียกว่า "พรรค
 สหภูมิ" มี นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ เป็นหัวหน้าพรรค และ นายสงวน
 จันทรสชา นองชายคางมารคาของ จอมพล สฤษดิ์ ชนะรัชต์ เป็นเลขาธิการพรรค
 ของจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๐๐^๒

* กลุ่มจอมพล สฤษดิ์ ประกอบด้วยบุคคลสำคัญ เช่น พลโท ถนอม กิตติขจร
 แม่ทัพที่ ๑ พลตรี ประภาส จารุเสถียร รองแม่ทัพที่ ๒ และผู้บัญชาการกองพลที่ ๑
 พลอากาศโท เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร ผู้บังคับการกองบินยุทธการ ส่วนกลุ่มพลตำรวจ
 เอก เผ่า ศรียานนท์ ได้แก่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม จอมพล ผิน ชุณหะวัณ พลเอก
 มังกร พรหมโยธี พลเอก เกา เพ็ชรเลิศบริภัณฑ์ยุทธกิจ ฯลฯ

๑ สยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (๒๐ มิถุนายน ๒๕๐๐), หน้า ๕.

๒ เรื่องเดียวกัน.

อนึ่ง ในการจัดตั้งพรรคสหภูมินี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลังมาโดยตลอด เนื่องจากไม่พอใจที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม สนับสนุนให้ พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ มีอิทธิพลในพรรคเสรีมนังคศิลามากเกินไป จึงคิดสนับสนุน การจัดตั้งพรรคสหภูมินั้นบ้างเพื่อเป็นฝ่ายค้าน และเพื่อใช้ดวงศุขย์ อำนาจกับกลุ่ม พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ และรัฐบาล ดังนั้นในคราวเปิดอภิปรายทั่วไป พรรคสหภูมินี้จึงให้ความร่วมมือกับฝ่ายค้านเพื่อโจมตีรัฐบาลอย่างเต็มที่ ต่อมาภายหลังการเลือกตั้งครั้งใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ พรรคสหภูมิได้รับคะแนนเสียงมากที่สุด จึงกลายมาเป็นพรรครัฐบาล

ข) การเปิดอภิปรายทั่วไปของพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

ก่อนเกิดเหตุการณ์รัฐประหารเพียงเล็กน้อย บรรดาพรรคการเมืองฝ่ายค้าน* นำโดย นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ และ นายควง อภัยวงศ์ ได้รวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้าน จำนวน ๖๔ คน เข้าชื่อกันเสนอญัตติ ขอเปิดอภิปรายทั่วไป ตามมาตรา ๗๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๘๕ โดยไม่มีการลงมติ รวม ๔ ข้อ ดังนี้

๑. รัฐบาลไม่สามารถรักษากฎหมายของบ้านเมือง เป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย และได้มีการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

๒. รัฐบาลบริหารการคลังของประเทศเป็นไปในทางที่ไม่ชอบ ทำให้ฐานะการคลังของประเทศเสื่อมโทรม จนก่อให้เกิดหนี้สินพอกพูนมากขึ้น

๓. รัฐบาลนี้ไม่สามารถบริหารกิจการบ้านต่างประเทศ ตามที่แถลงไว้ และไม่สามารถ ดำเนินการบ้านต่างประเทศโดยอิสระ ทั้งไม่รับฟังความคิดเห็นของประชาชน

* ได้แก่พรรคประชาธิปไตย พรรคสหภูมิ พรรคเสรีประชาธิปไตย และพรรคเศรษฐกิจ
รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สามัญ) ชุดที่ ๒ ลงวันที่ ๑๖ สิงหาคม

๔. รัฐบาลนี้ไม่สามารถจัดการศึกษาให้เป็นผลดีแก่ประชาชน
๕. รัฐบาลนี้ไม่สามารถ เพิ่มระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชน
 ความที่แถลงไว้ทั้งไม่มีนโยบายที่จะลดค่าครองชีพของประชาชน
๖. รัฐบาลนี้ไม่สามารถดำเนินการในทางเศรษฐกิจ ให้เกิดประโยชน์
 แก่ประเทศและประชาชน
๗. รัฐบาลนี้ไม่สามารถ ป้องกันและปราบปรามการคอร์ปชั่น ทั้งยังส่งเสริม
 ให้มีการ คอร์ปชั่นมากขึ้น
๘. รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลนี้ไม่รักษาสัจจะวาจาที่กล่าวไว้ จนเป็นเหตุ
 ให้เสื่อมความนิยม เชื่อถือจากประชาชน
๙. ในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลนี้ได้สื่อสำแดงว่า ไม่รับผิดชอบ
 ต่อประชาชน และไม่คำนึงถึงเจตนารมณ์ของระบอบประชาธิปไตย

ค) การลาออกจากตำแหน่งทางการเมืองของรัฐมนตรีฝ่ายทหาร ชนวน
 เริ่มต้นของวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่นำไปสู่การยึดอำนาจ เนื่องจาก หนังสือเวียน
 ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ลงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๐๐ เพื่อให้รัฐมนตรีทุกคนถอน
 ตัวออกจากธุรกิจการค้าและการอุตสาหกรรมทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน ภายในเดือน
 สิงหาคม ๒๕๐๐ ถ้ารัฐมนตรีคนใดปรารถนาจะอยู่ในตำแหน่งการค้าก็ให้ลาออกจาก
 ตำแหน่งรัฐมนตรี^๒

(สำเนา) หนังสือ คำนวณมาก ที่ นว. ๑๒๒/๒๕๐๐ หนังสือเวียน
 สำนักระวังรัฐมนตรี ลงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๐๐ ถึงกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ
 เรื่องให้รัฐมนตรีถอนตัวออกจากการค้า และการอุตสาหกรรม
^๒ เรื่องเดียวกัน

คำสั่งนี้มีผลกระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ของนักการเมืองฝ่ายทหารเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะนักการเมืองฝ่ายทหารหลายคน มีหุ้นส่วนในบริษัทการค้าและการอุตสาหกรรมทั้งของรัฐและเอกชนจำนวนมาก ดังนั้นจึงเสนอปฏิกริยาโต้ตอบด้วยการลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ได้แก่ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลโท อนุม กิตติขจร ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลตรี ประภาส จารุเสถียร ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และ พลอากาศโท เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร ลาออกจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร โดยอ้างเหตุผลทำนองเดียวกันว่านโยบายไม่ตรงกับของรัฐบาล และสุขภาพไม่ดี นอกจากนี้คำสั่งดังกล่าวยังกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของรัฐมนตรีฝ่าย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีหุ้นส่วนอยู่ในธุรกิจการค้า ได้แก่ พลตรี ศิริ ศิริโยธิน ขอลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์ แม้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะหาทางยับยั้งการลาออกของรัฐมนตรีฝ่ายทหาร แต่ก็ไม่สำเร็จ อย่างไรก็ตามรัฐมนตรีฝ่ายทหารลาออกแต่ตำแหน่งทางการเมือง ส่วนตำแหน่งทหารประจำการและสมาชิกประเภทที่ ๒ นั้นไม่ยอมลาออก ในเรื่องนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้ทัศนะว่า

เรื่องการลาออกจากรัฐมนตรีนั้นออกแน่ แม้ว่านายหรือใคร ๆ จะพยายามยับยั้ง สำหรับตำแหน่งทางกองสลากกินแบ่งนั้น ผมก็พร้อมอยู่เสมอที่จะออก ส่วนสมาชิกประเภทที่ ๒ นั้นไม่ออกเพราะ เป็นตำแหน่งซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ส่วนตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ถึงอย่างไรผมก็ไม่ออก ไม่เหมือนตำแหน่งอื่น ซึ่งพร้อมจะออกอยู่เสมอ

๑ หนังสือพิมพ์สยามนิกรฉบับลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๐๐

๒ หนังสือพิมพ์สยามนิกรฉบับลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๐๐

นอกจากนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์* ยังได้นำสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ ซึ่งเป็นทหารประจำการ ลาออกจากพรรคเสรีมนั่งคศิลา จำนวน ๔๖ คน ต่อมาเพิ่มขึ้นเป็น ๖๑ คน และ ๕๖ คน ตามลำดับ โดยอ้างว่า "เพื่อต้องการปฏิบัติหน้าที่ราชการประจำแต่เพียงตำแหน่งเดียวและเพื่อแยกข้าราชการประจำออกจากการเมืองอย่างเด็ดขาด"^๒

การลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีของรัฐมนตรีฝ่ายทหาร และการลาออกจากสมาชิกพรรคเสรีมนั่งคศิลา ทำให้มีผลกระทบกระเทือนต่อฐานะและเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง จนรัฐบาลไม่สามารถดำเนินวิถีทางการเมืองต่อไปได้ เนื่องจากสมาชิกฝ่ายสนับสนุนที่เหลืออยู่จำนวนน้อย เกิดคอลเวง ส่วนประชาชนโดยทั่วไปก็ไม่วางใจรัฐบาล ซึ่งนับได้ว่าฐานะทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามและพรรคเสรีมนั่งคศิลาถึงขั้นวิกฤต รัฐบาลมีทางเลือกอยู่ ๒ ทาง คือ ลาออกหรือไม่ก็ยุบสภา แต่ปรากฏว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดในสองวิธีดังกล่าว คงปล่อยให้วิกฤตการณ์ทางการเมืองถึงขั้นสุกงอม จนไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ จึงหันไปใช้วิธีทางกฎหมายดำเนินการกับบุคคลที่คัดค้าน แทนที่จะใช้วิธีทางการเมืองดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้กลุ่มทหารฝ่าย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยื่นคำขาคให้รัฐบาลลาออก

ง. การยื่นคำขอของฝ่ายทหาร เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองถึงขั้นวิกฤตซึ่งอาจก่อให้เกิดจลาจลขึ้นในบ้านเมืองได้ทุกขณะ เพราะประชาชนเริ่มแสดง

* ขณะนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคเสรีมนั่งคศิลา
 ๑ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ แผนกบันทึกเหตุการณ์ เอกสาร แฟ้มที่

๒๕๐๐/บ.๔.๑ ปีที่ ๒ หน้า ๑๕ เรื่อง การรัฐประหารของคณะทหาร ๑๖ กันยายน

ปฏิกิริยาเรียกร้องให้รัฐบาลลาออกจนถึงขั้นเดินขบวน ในขณะที่เดียวกันก็เกิดความ
ตึงเครียดระหว่างคณะทหารกลุ่มจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับรัฐบาล จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ ได้เรียกประชุม คณะนายทหารและสมาชิกประเภทที่ ๒ ฝ่ายทหาร ณ กอง
บัญชาการกองพลที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๐๐^๑ ที่ประชุมมีมติให้ยื่นคำขาดต่อ
รัฐบาลเพื่อให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นำคณะรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง และให้
พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ พ้นจากตำแหน่ง ทั้งทางการเมืองและข้าราชการ
ประจำทุกตำแหน่ง^๒

เมื่อได้รับคำขาดของฝ่ายทหารแล้ว จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ได้เรียก
ประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นกรณีพิเศษ ที่ประชุมมีมติว่า ไม่มีเหตุผลอันใดที่รัฐบาลจะ
ต้องลาออก ถ้าลาออกก็เท่ากับรัฐบาลอยู่ใต้อำนาจของคณะทหาร ซึ่งต่อไปก็จะ
บังคับรัฐบาลได้ การยื่นคำขาดของคณะทหารเท่ากับเป็นการกบฏภายในราชอาณาจักร
เพราะล้มรัฐบาล^๓ ต่อมารัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่
๑๔ กันยายน มีสาระสำคัญว่า

บัดนี้รัฐบาลได้พิจารณาข้อเรียกร้องของสมาชิกประเภทที่ ๒ ฝ่ายทหารที่จะให้
รัฐบาลลาออกทั้งคณะแล้วเห็นว่า ไม่มีเหตุผลอันใดที่รัฐบาลจะต้องลาออก เพราะ
ปัจจุบันนี้รัฐบาลก็ได้ปรับปรุงให้ เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยและเสถียรเรียก
รองของประชาชนอยู่แล้ว ส่วนข้อเสนอที่จะให้ พลตำรวจเอก เผ่า ออกจาก
อธิบดีกรมตำรวจนั้น บัดนี้ปรากฏว่า พลตำรวจเอก เผ่า ก็ลาออกไปแล้ว
จึงไม่มีเหตุผลอันใดที่รัฐบาลจำเป็นต้องลาออกทั้งคณะ^๔

^๑ เรื่องเดียวกัน

^๒ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๐๐

^๓ หนังสือพิมพ์ไท ฉบับวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๐๐.

^๔ เรื่องเดียวกัน

เมื่อการเรียกร้องให้รัฐบาลลาออก โดยสันติวิธี ไม่ประสบผลสำเร็จ คณะทหารจึงได้ประชุมปรึกษากัน ตกลงเลือกวิธีการใช้กำลังทหารบังคับด้วยการ ทำรัฐประหาร โค่นล้มรัฐบาลได้สำเร็จ เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ เวลา ๒๓.๐๐ น. นับว่าเป็นการสิ้นสุดรัฐบาลทหารชุด จอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งผูกขาดอำนาจทางการเมืองมาเป็นเวลานาน

จากการศึกษาบทบาทและพฤติกรรมทางการเมือง ของรัฐบาลทหาร จอมพล ป.พิบูลสงคราม ยุคหลัง จะเห็นได้ว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม และคณะรัฐประหาร พยายามผูกขาดอำนาจทางการเมืองให้มากที่สุด ด้วยการนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ กลับมาปรับปรุงแก้ไขประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ การยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๒ ก็เนื่องมาจาก จอมพล ป.พิบูลสงคราม ไม่สามารถดำเนินวิถีทางการเมืองให้เป็นไปอย่างราบรื่นได้ เพราะเสียงสนับสนุนในสภาไม่เป็นกลุ่มก้อน และเป็นเสียงที่รวบรวมขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง ทำให้ประสบปัญหาความยุ่งยากในการควบคุมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การนำรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๕ กลับมาใช้อีก มีผลให้การพัฒนาการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยไม่เป็นไปตามขั้นตอน และต้องหยุดขงกกลาง แม้ว่ารัฐบาลจะได้พยายามทุกวิถีทางเพื่อรักษาเสถียรภาพให้มั่นคงอยู่ตลอดไป แต่ก็ไม่สามารถดำเนินวิถีทางการเมืองแบบผูกขาดต่อไปได้ เนื่องจากเกิดความขัดแย้งขึ้นภายในคณะรัฐบาลและคณะรัฐประหารเอง ซึ่งจะเป็นสาเหตุนำไปสู่การล้มล้างอำนาจรัฐบาลในเวลาต่อมา

พฤติกรรมทางการเมืองของคณะรัฐประหาร นับตั้งแต่ภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นต้นมา คณะรัฐประหารพยายามแทรกแซงกิจการต่าง ๆ ของรัฐบาล

โปรดดูรายละเอียดใน เณลิม มะลิลลา รัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๐๐ ในประเทศไทย วิทยานิพนธ์ เสนอต่อ แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๘ หน้า ๑๗๘ - ๒๐๓.

นายควง อภัยวงศ์ ตลอดจนมา จนกระทั่งบังคับให้ลาออกไป ต่อมาบุคคลชั้นนำ
 ในคณะรัฐประหารบางคนมีพฤติกรรมส่อไปในทางทุจริต มีการคอร์รัปชันกันอย่างเปิด
 เผย นอกจากนี้ยังมีการกำจัดการทุจริตทางการเมือง ด้วยวิธีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น
 การสังหารทิ้ง การข่มขู่ให้เกรงกลัวอิทธิพล เป็นต้น วิธีการเหล่านั้นนอกจากจะมีผล
 โดยตรงต่อนักการเมือง แล้วยังกระทบกระเทือนถึงจิตใจและขวัญของประชาชนอีก
 ด้วย

สำหรับการควบคุมเสียงสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลพยายามใช้
 ผลประโยชน์และตำแหน่ง ตลอดจนจูงใจให้สิทธิพิเศษบางประการเป็นสิ่งตอบแทนแก่สมาชิก
 ที่ให้การสนับสนุนรัฐบาล แต่ครั้งเมื่อรัฐบาลได้ใช้ทรัพยากรทางการเมืองเหล่านี้เกือบ
 หมดแล้ว จึงก่อให้เกิดการแตกแยกกันเองทั้งในคณะรัฐบาล และสมาชิกสภาผู้แทน
 ฝ่ายสนับสนุน การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ แทนที่จะเป็น
 เครื่องมือใช้วัดความศรัทธาของประชาชน แต่รัฐบาลกลับใช้วิธีการทุจริตคดโกงการ
 เลือกตั้งอย่างเปิดเผย จึงทำให้เกิดปฏิกิริยาขึ้นในหมู่ประชาชนโดยทั่วไป ในขณะที่
 เดียวกันก็เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างคณะทหารกับรัฐบาล สิ่งเหล่านี้ล้วน
 เป็นปัจจัยนำไปสู่การหารัฐประหาร โค่นล้มรัฐบาลในที่สุด

แม้ว่าคณะทหารจะเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งขึ้นใหม่เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม
 ๒๕๐๐ แต่รัฐบาลภายหลังการเลือกตั้ง ไม่สามารถบริหารประเทศให้เป็นไปอย่าง
 ร่าเริง ดังนั้นคณะทหารนำโดย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงถือโอกาสอ้างความ
 ชอบธรรม กระทำการรัฐประหารอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ แล้ว
 เข้าบริหารประเทศเสียเองด้วยการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร
 แทนรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งถูกยุบเลิกไป ทำให้การปกครองในระบบรัฐสภา
 ที่ถือว่า ความชอบธรรมมาจากประชาชนต้องหยุดชะงักลงอีกเป็นเวลานาน